

TULKKI ON IRTI!

– tulkkauksen kehittyminen pitkäkestoisessa projektissa

Emma-Leena Mäkiranta,
Linda Mäntylä ja Essi Saloniemi
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Länsi, Turku
Viittomakielentulkin koulutusohjelma
Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Mäkiranta, Emma-Leena; Mäntylä, Linda & Saloniemi, Essi. Tulkki on irti! - tulkkauksen kehittyminen pitkäkestoisessa projektissa. Diak Länsi, Turku, kevät 2012, 71 s., 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielentulkki (AMK).

Opinnäytetyö oli pitkäkestoinen tulkkausprojekti, jonka avulla tekijät kehittivät tulkkaussellisia taitojaan sekä tutkivat, miten tulkkaus kehittyi vuoden aikana. Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena oli yhdeksän opastuskierroksen tulkkaukset Turun kulttuuripääkaupunkivuoden Tuli on irti! -näyttelyssä.

Tulkkaukset kuvattiin ja videot toimivat tulkkauksen kehittymisen analysoinnin pohjana. Tekijät kehittivät tulkkauksen analysointiin oman itsearviointilomakkeen, jonka avulla tulkkauksia analysoitiin. Analysoitavat asiat olivat viittomavirheet, merkityssisällön välittyminen, poisjätöt, viittomakielisyys, paikantaminen ja visuaalisuus, ilmeet, tuen vastaanottaminen, paikan valinta ja puhujan vaikutus tulkkaukseen. Nämä olivat jaoteltavissa kahteen eri pääluokkaan: tulkkeen ominaisuuksiin ja tilannekontekstin vaikutukseen tulkkauksen toteuttamisessa.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että tulkkaus kehittyi vuoden aikana. Viittomavirheiden määrä väheni kolmen kuukauden jaksolla tulkkausten edetessä, minkä jälkeen niiden määrä lisääntyi ja lopuksi taas väheni. Merkityssisällön välittymisessä tapahtui kehitystä siten, että vuoden lopulla tulkit osasivat paremmin poimia puhujan puheesta merkityksen kuin alkuvuonna. Poisjätöt vähenivät loppua kohden, ja myös niiden laatu muuttui siten, että alussa ne olivat kokonaisuuden kannalta merkittäviä, mutta lopussa vain yksityiskohtia.

Viittomakielisyydessä ei tapahtunut selkeää muutosta, sillä puhujan nopeudella oli vaikutusta siihen, ehtikö tulkki tekemään viittomakielisiä ratkaisuja tulkkauksessa. Paikantaminen oli selkeää kaikissa tulkkauksissa ja tulkit ovat pystyneet tuottamaan kaikkein visuaalisimpia tulkkausratkaisuja kolmen viimeisen tulkkauksen aikana. Ilmeiden määrä lisääntyi tulkkausten edetessä, ja tukivat myös paremmin kielellistä viestiä neljässä viimeisessä tulkkauksessa. Viimeisessä tulkkauksessa puhujan olemus välittyi ilmeiden kautta paremmin kuin alun tulkkauksissa. Tuen vastaanottaminen tulkkauksessa kehittyi luontevaksi, eli tuen vastaanottaminen ei enää keskeyttänyt tulkkausprosessia. Paikan valinta kehittyi luontevammaksi ja varmemmaksi. Puhujan puhenopeus ja tyyli vaikuttivat tulkin tekemisiin tulkkausratkaisuihin.

Asiasanat: viittomakieli, tulkkaus, Tuli on irti!, tulkkauksen kehittyminen, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Mäkiranta, Emma-Leena; Mäntylä, Linda and Saloniemi, Essi
Interpreter on Fire! - The Development of Interpreting in a Long-term Project.
71 p., 7 appendices. Language: Finnish. Turku, Spring 2012.
Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language
interpretation. Degree: Sign Language Interpreter.

This thesis is a combined interpreting and development project. The functional part of the thesis was carried out in the interactive Fire! Fire! exhibition during the year 2011 when Turku was the European Capital of Culture. During the year 2011 the authors interpreted a guided tour in the exhibition for nine times and filmed the interpretations. City of Turku Cultural Services ordered interpreting into sign language from Diaconia University of Applied Sciences to enable linguistic accessibility of Fire! Fire! exhibition.

The aim of the thesis was to find out how does interpreting develop during a long-term project. A form was created so that the interpretation material could be observed and analysed. The analysed subjects were divided into two categories. The features of interpretation included sign errors, omissions, adequate use of sign language, localisation and visual aspect, facial expressions, and how the interpreter conveyed the meaning of the speech. The contextual effects on interpretation included receiving support from a co-interpreter, how the interpreter was placed in the situation and what kind of effect does the speaker have on the interpreting.

The results show that interpreting developed during the project. Sign errors decreased during a three-month period and after that they increased. The phenomenon happened three times during the year. During the year, the interpreters improved in conveying the meaning of the speech. The omissions decreased towards the end of the year. There were two types of omissions. In the beginning of the year, the omissions had an effect on the whole but in the end of the year the omissions were plain details.

There was no clear change in the adequate use of sign language during the year for the guides' rate of speech had an impact on the interpreters' capability to produce adequate sign language. Localisation was clear throughout the year. The interpreters were able to create the most visual interpreting solutions during the last three interpretations. Towards the end of the year the interpreters' facial expressions improved so that they conveyed the subject better than in the beginning of the year. Receiving support from the co-interpreter improved during the year. The interpreter could receive it easily without interrupting the interpreting process. The interpreter became more confident and natural in finding a good place to stand in the situation. The speakers' rate of speech and the style of speaking had an effect on interpreting solutions.

Key words: Sign language, interpreting, Fire! Fire! Exhibition, development of interpreting, qualitative research

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIHANKE	8
2.1	Vuosi kulttuuripääkaupunkina	8
2.2	Turku 2011	8
2.3	Tuli on irti! -näyttely	9
3	TULKKAUSPROSESSI	11
3.1	Tulkkausprosessin vaiheet	11
3.2	Merkityssisällön välittyminen	12
4	TULKIN AMMATILLISUUS	13
4.1	Asiantuntijuus ja ammattitaito	13
4.2	Ammattitulkin ja aloittelevan tulkin asiantuntijuuden erot	14
5	TULKATTUJEN OPASTUSKIERROSTEN TOTEUTUS	16
5.1	Simultaani- ja konsekutiivitulkkaus	16
5.2	Valmistautuminen	17
5.3	Paritulkkaus	18
5.4	Oppaiden tiedottaminen tulkin käytöstä	19
5.5	Näyttelytila tulkkausympäristönä	20
5.6	Tulkkauksen videointi	21
6	TUTKIMUSASETELMA TULKKAUKSEN KEHITTÄMISESTÄ	22
6.1	Tutkimuksen muodostaminen ja arviointilomake	22
6.2	Tutkittavat asiat	23
7	TUTKIMUSTULOKSET	26
7.1	Tutkimustulosten merkitseminen	26
7.2	Tulkkeen ominaisuudet	27
7.2.1	Viittomavirheet	27

7.2.2	Merkityssisällön välittyminen	33
7.2.3	Poisjätöt	37
7.2.4	Viittomakielisyys	40
7.2.5	Ilmeet	44
7.2.6	Paikantaminen ja visuaalisuus	47
7.3	Tilannekontekstin vaikutus tulkkaukseen	50
7.3.1	Tuen vastaanottaminen	50
7.3.2	Paikan valinta	52
7.3.3	Puhujan vaikutus tulkkaukseen	53
8	POHDINTA	56
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	64
	LIITE 1: Tuli on irti! -näyttelyn pohjapiirustus	64
	LIITE 2: Tulkkauksen arviointilomake	65
	LIITE 4: Pia von Essenin itsearviointilomake	68
	LIITE 5: Suomalaisen viittomakielen käsimuodot ja niiden symbolit	69
	LIITE 6: Keholla olevat paikat suomalaisessa viittomakielessä	70
	LIITE 7: Viittomatilan paikat	71

1 JOHDANTO

Opiskelukaupunkimme Turku oli Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011. Vuoteen liittyi paljon erilaisia kulttuuritapahtumia ja näyttelyitä, joista yksi oli Tuli on irti! -näyttely. Turun museokeskuksen ja Heureka Overseas Productionsin yhteisnäyttely Tuli on irti! käsitteli tulta kulttuurihistoriallisesta ja luonnontieteellisestä näkökulmasta. Näyttelyn yksi pääteema oli vuoden 1827 Turun palo.

Turku 2011 -kulttuuripääkaupunkihankkeen yksi tärkeimmistä teemoista oli saavutettavuus. Tämän vuoksi näyttely haluttiin kielellisesti saavutettavaksi tarjoamalla opastettuja kierroksia eri kielillä. Turun kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen kanslian hallinnoima Tuli on irti! -näyttely tilasi Diakoniammattikorkeakoululta tulkkaukset viittomakielelle sekä niiden suunnittelun, hallinnan ja koordinoinnin. Opinnäytetyön toiminnallisena osana toteutimme viittomakielelle tulkattuja opastuskierroksia näyttelyssä kerran kuukaudessa, mikä mahdollisti sen, että myös viittomakieliset pääsivät osallistumaan näyttelyyn äidinkielellään.

Näyttely oli samanlainen koko vuoden ajan, mikä mahdollisti sen, että pystyimme tutkimaan viittomakielelle valmistellun tulkkauksen kehittymistä pitkäkestoisessa tulkkausprojektissa. Videokuvasimme tulkkausksemme jokaisella opastetulla näyttelykierroksella ja käytimme videomateriaalia analysointimme pohjana. Kolmen hengen ryhmämme mahdollisti sen, että pystyimme toteuttamaan tilanteet paritulkkauksena. Jokainen toimi vuorollaan tulkkina, tukitulkkina ja tulkkausten kuvaajana. Kierroksilla oli aina mukana myös yksi lehtoreistamme, joka seurasi tulkkaustamme ja antoi siitä jälkikäteen palautetta.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden kautta pääsimme kokeilemaan erilaisia tulkkausmenetelmiä sekä harjoittelemaan tulkkausta käytännössä. Koimme, että tulkkauksen kehittymisen analysoinnista on eniten hyötyä omien taitojen kartoittamisessa. Halusimme tutkia, millä tavalla tulkkaaminen kehittyy vuoden aikana ja millaiset asiat kehitykseen vaikuttavat. Tutkittavat kohteet jakautuivat

kahteen luokkaan: tulkkeen ominaisuuksiin sekä tilannekontekstin vaikutukseen tulkkauksessa. Valitsimme tutkittaviksi kohteiksi merkityssisällön välittymisen, viittoma- ja asiavirheet sekä poisjätöt tulkkauksessa, tulkkauksen visuaalisuuden ja paikantamisen, ilmeet, tuen vastaanottamisen ja puhujan vaikutuksen tulkkaukseen. Lisäksi halusimme selvittää tavan, jolla tulkkauksen kehitystä voi analysoida.

Olimme kiinnostuneita siitä, kehittykö tulkaaminen suomen kielestä viittomakielelle pitkäkestoisessa projektissa. Oletuksemme oli, että kielelliset tulkkaustaidot sekä tulkkina toimiminen kehittyvät vuoden aikana. Opinnäytetyömme on suunnattu viittomakielen tulkiopiskelijoille sekä viittomakielen tulkeille.

2 KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIHANKE

2.1 Vuosi kulttuuripääkaupunkina

Euroopan kulttuuripääkaupunki (European Capital of Culture, ECOC) on Euroopan parlamentin ja komission ohjelma, jossa hakemusten perusteella valitaan jokaiselle vuodelle kulttuuripääkaupunki. Ohjelma on alun perin suunniteltu vuosille 1985–2004, mutta sen saatua suuren suosion, sitä päätettiin jatkaa vuoteen 2019 asti. Ohjelma on perustettu korostamaan Euroopan kulttuurien rikkautta ja monimuotoisuutta sekä auttamaan Euroopan kansalaisia tutustumaan paremmin toisiinsa. Euroopan unionin laajentumisen myötä vuonna 2005 tehtiin päätös, että vuosittain valitaan yhdestä vanhasta ja yhdestä uudesta jäsenvaltiosta jokin kaupunki Euroopan kulttuuripääkaupungiksi. (European Commission i.a.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston laatiman päätöksen (25.5.1999) mukaan Euroopan kulttuuripääkaupunki -tapahtuma edellyttää, että kustakin jäsenvaltiosta nimetään säännöllisin väliajoin yksi kulttuuripääkaupunki. Hakijan tulee muun muassa edistää tapahtumia, joihin osallistuu muiden jäsenvaltioiden henkilöitä, tukea ja kehittää luovaa työtä, varmistaa väestön laaja liikkeelle saaminen, edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä hyödyntää kaupungin omaa historiallista perintöä. ”Euroopan kulttuuripääkaupunki -tapahtumien tuloksista tehty tutkimus osoittaa, että tapahtumalla on myönteistä vaikutusta, kun otetaan huomioon asian saama huomio tiedotusvälineissä, kulttuurin ja matkailun kehittyminen sekä se, että kaupungin asukkaat ovat havainneet, kuinka tärkeää oli valinnan kohdistuminen heidän kaupunkiinsa.” (Euroopan yhteisöjen virallinen lehti, 1.7.1999.)

2.2 Turku 2011

Turku toimi vuonna 2011 Euroopan kulttuuripääkaupunkina yhdessä Tallinnan kanssa. Turun kaupungin toimeksiannosta perustettiin Turku 2011 -säätö, joka

vastasi Turun kulttuuripääkaupunkivuoden toimeksiannosta, koordinoinnista ja osarahoituksesta. Säätiön alaisena toimivat myös tutkimusohjelma, viestintä, sekä yritysysteistyö. Turun kulttuuripääkaupunkivuoden päätavoitteita olivat hyvinvointi, kansainvälisyys sekä luova talous ja kulttuurivienti. Taiteiden rinnalle haluttiin tuoda myös esimerkiksi ruokakulttuuria, liikunta- ja hyvinvointikulttuuria, tiedekulttuuria ja monikulttuurisia kohtaamisia. Koska kulttuuripääkaupunkivuosi toteutettiin yhdessä Tallinnan kanssa, oli kulttuuriteeman keskiössä erityisesti Itämeren alue. Kulttuuripääkaupunkivuoden toteutukseen osallistui yli tuhat toimijaa. (Turku 2011a i.a.; Turku 2011c i.a.)

Yksi Turun kulttuuripääkaupunkivuoden pääteemoista oli saavutettavuus. Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että jokin palvelu tai tuote on kaikille tasaveroisesti tarjolla. Sillä pyritään tasavertaisuuteen ja siihen, että kohde olisi jokaiselle helposti lähestyttävissä. Fyysinen, kielellinen ja taloudellinen tasa-arvo sekä laaja osallistuminen olivat saavutettavuuden perusteita Turku 2011 -ohjelmassa. Myös avoimella viestinnällä, laajalla ohjelmatarjonnalla ja uuden viestintäteknologian käyttämisellä haluttiin lisätä saavutettavuutta. Kielelliseen saavutettavuuteen pyrittiin tarjoamalla muun muassa mahdollisimman monilla eri kielillä tiedotusta, palveluja ja kulttuurituotteita. Säätiö kannusti ja tuki myös kulttuuripääkaupunkivuoden hankkeita tavoittelemaan samaa. (Turku 2011b i.a.)

2.3 Tuli on irti! -näyttely

Turun kulttuuripääkaupunkivuoden niin kutsuttuna päänäyttämönä toimi kulttuuri- ja tapahtumakeskus, VR:n entinen konepaja Logomo, joka sijaitsee aivan Turun keskustan läheisyydessä. Jo vuoden 2010 alussa Turku 2011 -säätiö teki sopimuksen Hartelan kanssa Logomon osittaisesta vuokraamisesta kulttuuripääkaupunkivuoden päätilaksi. (Hartela 2010.) Yksi Logomon näyttelyistä oli kulttuuripääkaupunkivuoden nimikonäyttely Tuli on irti!, joka rakentui yhteensä noin 1200 neliömetrin tilaan (Matkailu kotimaassa i.a.). Näyttely käsitteli tulta eri näkökulmista monipuolisten ja interaktiivisten näyttelykohteiden sekä runsaan pedagogisen sisällön kautta. (LIITE 1: Tuli on irti! – pohjakuva näyttelykohteis-

ta). Vuoden aikana vaihtuvat teemat keskittyivät tuleen eri näkökulmista, joita olivat tulen keksiminen, sen esiintyminen eri taiteenlajeissa, tulen fyysinen puoli, historiallinen näkökulma sekä tulen hyödyntäminen eri tavoin. Tuli on irti! -näyttely oli Turun kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen kanslian tilaama ja hallinnoima hanke. Tilauksen tuottajina toimivat Heureka Overseas Productions ja Turun museokeskus. (Maria Huokkola, henkilökohtainen tiedonanto 17.12.2010.)

Tuli on irti! -näyttely sisälsi useita erilaisia näyttelykohteita. Aivan näyttelyn alussa katsoja ohjattiin niin kutsuttuun tuliporttiin, jossa animaation avulla käsiteltiin ihmisen ja tulen historiaa. Näyttelyssä perinteisen kuuntelun ja katselun lisäksi kävijällä oli mahdollisuus kokeilla esimerkiksi tulen tekoa ja sen sammuttamista toiminnallisissa näyttelykohteissa. Näyttelyn sisältö keskittyi erityisesti vuoden 1827 Turun paloon. Paloa käsiteltiin muun muassa kokonaan tuhoutuneen Tiirikkalankadun rekonstruoidulla katukuvalla sekä kaupungin pienoismallianimaatiolla. Historiallisen faktatiedon lisäksi tulta käsiteltiin myös viihteellisemmältä kannalta. Esimerkiksi Skandaalinkäryä-kohteessa esiteltiin humoristisesti tulen myyttisiä tarinoita ja niiden sankareita.

Vuoden aikana näyttelyssä oli viisi vaihtuvaa pääteemaa: Maaginen tuli, Tulinen rakkaus, Tulen voima, Kaupunki palaa! sekä Tulen taitajat. Pääteemat näkyivät suurimmaksi osaksi yksittäisissä päivätapahtumissa sekä opastetuilla kierroksilla. Maaginen tuli -teema keskittyi tulen erilaisiin myytteihin ja tarinoihin ja Tulinen rakkaus -teema tuleen rakkauden symbolina. Tulen voima -teemassa tulta tarkasteltiin luonnontieteelliseltä ja historialliselta kannalta. Kaupunki palaa! -teema keskittyi erilaisiin kaupunkipaloihin, erityisesti Turun paloon vuonna 1827, ja Tulen taitajat nosti esille tulen hyötykäytön ja tulta käyttävät ammattilaiset. (Turku 2011a i.a.)

3 TULKKAUSPROSESSI

3.1 Tulkkausprosessin vaiheet

Cokely (1992) on tutkinut amerikkalaisen viittomakielen (ASL) tulkkausta, ja hänen mallinsa mukaan tulkkausprosessissa on neljä eri vaihetta. Ne ovat yksinkertaistetusti viestin vastaanottaminen lähdekielestä, viestin kielellisten ja ei-kielellisten osien analysointi, jotta tulkki voi tiedostaa puhujan tarkoituksen ja merkityksen, kulttuurierojen ja kielten rakenne-erojen tunnistaminen ja tasoittaminen sekä kohdekielisen viestin tuottaminen. (Laine 2006a, 229.) Vehmas-Lehdon (1999, 92) mukaan tulkkausprosessi on puolestaan vaativa prosessi, joka perustuu kolmeen eri vaiheeseen, joita ovat analyysi, siirto ja muotoilu. Analyysivaiheessa tulkki vastaanottaa lähdekieltä ja selvittää sen piirteitä sekä kieliopillisia ja semanttisia rakenteita. Siirrossa tulkki siirtää lähdekielisen viestin muotoiluvaiheeseen, jossa lähdekielinen viesti muotoillaan kohdekielille tämän kielen sääntöjä noudattaen.

Onnistuneessa tulkkauksessa tulkki on pystynyt välittämään lähdekielen niin, että yleisö, joka käyttää tulkkia, saa viestin mahdollisimman samankaltaisena kuin yleisö, joka ei käytä tulkkia. Tulkin on myös ymmärrettävä tekstin sisältämä koheesio, eli tulkin on hahmotettava teksti eri näkökulmista, ymmärrettävä viestin eri osa-alueet, havaittava merkitysten väliset yhteydet ja otettava huomioon konteksti. Jotta tulkkaus olisi onnistunut, tulkin on pyrittävä tuottamaan oikea sisältö, eli teemat, aiheet ja tapahtumat sekä oikeanlainen konteksti, eli kielen rekisteri, puhujan tavoitteet ja viitekehys. Lisäksi tulkin on tuotettava oikeanlaiset kielen rakenteet, joita ovat diskurssin eri tasot, sanasto sekä lähdekielen ja kohdekielen rakenteiden erottaminen. Edellä mainitut asiat ovat haasteita, joita tulkin on ratkaistava prosessoidessaan kieltä tulkkaustilanteessa. (Laine 2006a, 229–230.)

3.2 Merkityssisällön välittyminen

Tulkki ei pyri löytämään yksittäiselle lähdekieliselle sanalle tai viittomalle kohdekielestä vastinetta, vaan prosessoimaan ja analysoimaan lähdekieltä, jotta merkityssisältö välittyy. Tulkki tuottaa lähdekieltä kohdekielelle omin sanoin. Merkityssisällön tulkkaukseen kuuluu kolme vaihetta: merkityksen näkeminen tai kuuleminen viestissä, viestin analysoiminen, irrottautuminen lähdekielisestä sanastosta ja merkityksen muuttaminen mentaaliseksi ajatusmalliksi. Uusi kohdekielinen ilmaus tuotetaan säilyttäen alkuperäisen viestin merkitys sekä huomioiden viestin vastaanottajat. (Laine 2006b, 144.)

Jotta tulkkauksen prosessi olisi mahdollisimman onnistunut, se edellyttää tulkilta hyvää valmistautumista etukäteen. Lähde- ja kohdekieli vastaavat toisiaan, kun tulkki on tietoinen tilanteen taustatekijöistä. Analyysivaihe edellyttää tulkilta lähdekielisen viestin syvätasoista ymmärtämistä. Viestin semanttisten rakenteiden ymmärtäminen ei onnistu ilman asiasisällön tiedostamista. (La Cross 2000, 38.)

Normaalissa keskustelutilanteessa ymmärrämme yleensä puhujan tarkoituksen jo ennen kuin hän on lopettanut puheenvuoronsa. Sama asia tapahtuu myös tulkatessa. Tulkki voi ennakoita joitakin puhujan sanoja, kielen rakenteita ja rakenteiden välisiä suhteita sekä merkityssisältöjä. Esimerkiksi tulkki voi ennakoita puhujan sanan jo ennen kuin tämä on sanonut sitä tai sillä hetkellä, kun puhuja on lausumassa sanaa. Joitakin yhdessä esiintyviä sanapareja voi oppia ennakoimaan. (Laine 2006b, 148.) Tulkin skeemat kehittyvät ja laajenevat hänen saadessaan kokemusta ja tulkatessaan samankaltaisissa tilanteissa. Vastavalmistuneen tulkin tai tulkin, jolle tilanteen aihe ei ole ennestään tuttu, on pakko käyttää paljon aikaa ja energiaa tulkkaukseen valmistautuessaan. Praktisen eli hiljaisen tiedon ja tulkin kokemuksen lisääntyessä hänen kykynsä ennakoita tulkkauksutilanteissa kasvaa. (Silberstein 2011, 37–38.)

4 TULKIN AMMATILLISUUS

4.1 Asiantuntijuus ja ammattitaito

Asiantuntijuus kehittyy pääosin koulutuksessa sekä ammatissa saadun osaamisen kautta. Asiantuntijuutta voidaan kuvata prosessina, jossa tietotaito kehittyy jatkuvasti. (Ketola 2010, 54–55.) Asiantuntija kehittää jatkuvasti erityisosaamistaan, reflektoi omaa toimintaansa ja oppii erilaisista tilanteista. On ajateltu, että asiantuntijuuteen liittyy tärkeimpänä osana suoritukseen liittyvää tietoa ja tietämystä sekä ongelmanratkaisutaitoa. Nykyisin kuitenkin korostetaan enemmän käytännön osaamista. (Hotarinen 2006, 14.) Silberstein (2011) ja La Cross (2000) ovat tutkineet viittomakielen ammatillisia valmiuksia ja ammatillisuutta. Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielentulkin koulutusohjelmassa viittomakielen tulkin ammatilliset valmiudet voidaan jakaa neljään osa-alueeseen. Niin kutsuttu ammattitaidon nelikenttä (Räsänen 1996) jaetaan suunnittelukykyyn, sosiaaliseen kykyyn, arviointikykyyn sekä teknistaidolliseen kykyyn. (La Cross 2000, 42.)

Suunnittelukyvyllä tarkoitetaan teoreettisten mallien hallintaa ja ennakoitua niiden avulla. Tulkki joutuu oppimaan jatkuvasti uutta terminologiaa, ja uuden tiedon lisääminen vanhaan, jo olemassa olevaan tietoon, on kehittymisen edellytys. Tulkin ammatti pohjautuu yhteistyökykyyn ja vuorovaikutuksen rakentamiseen eri osapuolten välille. Sosiaalinen kyky tarkoittaa sekä vuorovaikutuskykyä, että yhteiskunnallista ja itsenäistä valveutumista. Sosiaalista kykyä on myös stressin ja paineen sietäminen, sekä sanallisen ja sanattoman viestinnän hallinta. Näiden avulla kommunikaatio osapuolten välillä sujuu kaikkia tyydyttävällä tavalla. Arviointikyky perustuu tulkin ammatissa muun muassa työtulosten arviointiin, ongelmien ratkaisemiseen, tavoitteiden saavuttamiseen ja oman kehityksen arviointiin. Tulkilla on mahdollisuus kehittää itseään ammatillisesti reflektoiden toisen tulkin työtä. Itsetuntemus ja tietoisuus omista taidoista ovat myös osa arviointikykyä. Teknistaidolliset kyvyt ovat valmiuksia ja taitoja, joilla tulkki pärjää tulkkaustilanteessa sujuvasti. Kieli- ja tulkkaustaidon hallinta ja niiden

soveltaminen eri tilanteissa ovat viittomakielen tulkkauksen perusta. (La Cross 2000, 42–45.)

Silberstein (2011) ja La Cross (2000) korostavat asiantuntijuuden ja ammattitaidon tärkeänä osa-alueena hiljaista tietoa, niin kutsuttua äänetöntä ammattitaitoa ja kvalifikaatiota. La Cross (2000, 45–47) kuvaa, että tulkilta edellytettävät taidot, esimerkiksi persoonallinen kompetenssi eli pätevyys, vuorovaikutustaitojen hallinta, ammatillinen luotettavuus, ennakkoluulottomuus, sosiaaliset taidot, arviointikyky, rohkeus ja teknistaidollinen kvalifikaatio, eivät kaikki ole irrallisia kvalifikaatioita, vaan ne usein limittyvät yhteen. Tätä voidaan kutsua äänettömäksi ammattitaidoksi. Käytännön ja toiminnan näkökulmasta erityisesti äänettömällä kvalifikaatioilla on tulkin ammatissa merkitystä. Äänettömät tiedot ja taidot syntyvät pitkäaikaisesta työkokemuksesta ja ne opitaan tiedostamattomasti. Äänettömän ammattitaidon voi tunnistaa muun muassa rutiinin ja epätavallisten tilanteiden hallinnan yhteydessä. Myös Silberstein (2011, 35) toteaa, että hiljainen tieto voidaan kuvata tietotaitona, joka auttaa asiantuntijaa ratkaisemaan ongelmia tehokkaasti.

4.2 Ammattitulkin ja aloittelevan tulkin asiantuntijuuden erot

Kokeneet ammattitulkit eroavat aloittelevista tulkeista siinä, miten paljon he pystyvät välittämään informaatiota lähdekielestä kohdekielelle. Erottavia tekijöitä ovat myös, miten selkeästi kokeneet tulkit pystyvät ilmaisemaan ajatukset kohdekielellä ja kuinka he hahmottavat laajoja asiakokonaisuuksia sekä millaista heidän tuottamansa kohdekieli on laadultaan. Nämä erot perustuvat yleisesti ammatissa toimimisen tuomaan kokemukseen ja harjaantuneisuuteen sekä oman tulkkauksen arviointiin. (Tommola 2006, 141.) Aloittelevat tulkit keskittyvät enemmän lähdekielen sanoihin sekä sanontoihin ja siihen, kuinka suoritua tulkkauksesta. Ammattitulkit keskittyvät enemmän tilanteessa vaikuttaviin tekijöihin sekä siihen, kuinka sujuvasti kommunikatio sujuu. (Vik-Tuovinen 2006, 10.)

Asiantuntijat pystyvät suorittamaan erilaisia tehtäviä samanaikaisesti, ja he pystyvät jakamaan tarkkaavaisuutta usean tehtävän kesken. Lisäksi työkieliin ja käsiteltäviin sisältöihin liittyvät skeemat ja säilömuistiin tallentuneet tietorakenteet ovat asiantuntijoilla kehittyneet pitkälle. Siksi he pystyvät käyttämään muistissa olevaa tietoa tehokkaasti ja näin ollen ennakoimaan paremmin ja tekemään päätöksiä nopeammin kuin aloittelijat. Asiantuntijat kykenevät valikoivasti kiinnittämään huomionsa tärkeimpiin tietoihin ja voivat näin ollen suodattaa informaatiosta olennaisimmat asiat. Näin tiedosta on mahdollista muodostaa selkeä ja jäsentynyt kuvaus, jota voi täydentää päättelemällä ja käyttämällä hyödyksi osittain muistettuja tietoja kokoamalla ne yhteen. Asiantuntijat ovat myös kiinnostuneita tarkkailemaan suoritustaan ja korjaamaan virheitään tarvittaessa. (Tommola 2006, 141–142.)

Tärkeä työkalu tulkin ammatissa on teoreettinen osaaminen, mutta todellinen ammattitaito kehittyy käytännön harjoittelun kautta (Silberstein 2011, 34). Asiantuntijataso tulkkausta ei saavuteta vain hyvällä kielitaidolla, vaan se vaatii myös erilaisten tekniikoiden osaamista sekä erityistaitoja. Jotta voisi kehittyä tulkkauksen asiantuntijaksi, on kielellisen lahjakkuuden, nopean keskittymis-, analysointi- ja assosiaatiokyvyn lisäksi oltava myös muodollista tietoa, teorioiden hallintaa sekä paljon harjoitusta. (Tommola 2006, 141–142.) Ammattitaidon kehittämiseen vaaditaan metataitoja, kuten oppimaan oppimista, taitoa tuottaa itse uusia käsitteellisiä malleja ja oman työtavan reflektointia. Juuri valmistuneen tulkin ammatillisuutta saattaa kaventaa teknistaidollisten kykyjen ulkoinen noudattaminen. Ohjeita ei sovelleta tilannekohtaisesti, vaan opittuja asioita noudatetaan kirjaimellisesti. Alalla pitkään toiminut tulkki hallitsee työnsä kokonaisvaltaisesti, sillä hänen maailmankuvansa ja kokemusmaailmansa ovat tuoneet käytännöllistä ja toiminnallista tietoa. (La Cross 2000, 48–49.)

5 TULKATTUJEN OPASTUSKIERROSTEN TOTEUTUS

5.1 Simultaani- ja konsekutiivitulkkaukset

Viittomakielet ovat gesturaalis-visuaalisia viestintäjärjestelmiä, joissa viesti tuotetaan eleillä ja ilmeillä ja vastaanotetaan näköaistin kautta (Rissanen 1990, 3). Puhutut kielet puolestaan ovat vokaalis-auditiivisia, jolloin lähdekielistä tekstiä voidaan tulkata viittomakielelle samanaikaisesti tuottamatta hälyä. Simultaani eli samanaikaistulkkauksessa lähdekielinen puhe tulkataan kohdekielelle käytännöllisesti katsoen samanaikaisesti kuin puhuja puhuu lähdekielellä. (Rissanen 2006, 26.)

Simultaanisessa tulkkausprosessissa lähdekielen analyysivaihe tapahtuu samanaikaisesti, kun viestiä siirretään ja muotoillaan kohdekielelle. Tulkki ottaa jatkuvasti vastaan lähdekielistä tekstiä tuottaessaan samanaikaisesti kohdekielistä tekstiä. Simultaanitulkkaus toteutuu hetken viiveellä, sillä tulkin tulee odottaa, mitä puhuja sanoo, ennen kuin hän voi tulkata viestin kohdekielelle. (La Cross 2000, 39.) Tulkkauksen viiveen vaikutusta on tutkittu suhteessa siinä esiintyvien virheiden määrään. Tutkimuksessa kävi ilmi, että esimerkiksi kahden sekunnin viiveellä tulkkaavat tekivät kaksinkertaisen määrän virheitä niihin tulkkeihin nähden, joiden viive oli neljä sekuntia. Pitkä viive tukee viestin sisällön syvällistä ymmärtämistä, jolloin tulkki pystyy tulkkauksessa käsittelemään lähdetekstin koheesiota, kielioppia ja sanastoa. (Laine 2006b, 155.)

Konsekutiivitulkkauksessa tulkki esittää puhujan jälkeen hänen puhejaksonsa sisällön kohdekielellä. Tulkki analysoi lähdetekstin sisällön ydinsisällöt ja niihin sisältyvät yksityiskohdat. Tulkilta vaaditaan harjaantunutta muistia, hyvää prosessointikykyä ja toimivaa muistiinpanotekniikkaa. (Seppä 2009.) Konsekutiivitulkkaukset ovat suureksi osaksi oppimistehtäviä, jonka aikana tulkilta edellytetään tavanomaisesta kuuntelusta poikkeavaa syvällisten sisältöjen analyysia ja hahmotusta makrorakenteiksi. Lähdekielinen viesti on jäsenneltävä niin, että asiakokonaisuudet voidaan joksikin aikaa siirtää työmuistista säilömuistiin myöhem-

pää palauttamista ja kohdekielisen viestin tuottamista varten. (Tommola 2000, 134.)

Tulkatuilla opastuskierroksilla käytimme simultaanitulkkausta, koska opastettu kierros ei mahdollistanut konsekutiivista tulkkausta. Kierros oli tunnin mittainen, ja opas halusi siinä ajassa kiertää koko näyttelyn pääpiirteittäin. Tämä aiheutti sen, että asiakokonaisuudet vaihtuivat nopeasti ja kerrottavaa oli paljon, joten koimme simultaanisen tulkkauksen luonnolliseksi valinnaksi. Tilanteissa, joissa opas liikkeessään kertoi näyttelykohteista emmekä pystyneet sijoittautumaan hyvin asiakkaaseen tai kameraan nähden, käytimme konsekutiivitulkkausta.

5.2 Valmistautuminen

Toteutimme opastuskierrosten tulkkaukset pääosin simultaanitulkkauksena, jota voi toteuttaa kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa on suora tulkkaus, josta usein tiedetään vain pelkkä aihe. Tulkki on voinut valmistella tulkkausta etsimällä aiheeseen liittyvää sanastoa tai tekemällä siitä oman mentaalisen kartan. Valmistautuminen ei perustu valmiisiin materiaaleihin, vaan tulkin on omalla tavallaan kerättävä tietoa aiheesta. Toinen tapa on valmisteltu tulkkaus, jota käytimme tulkkauksissamme. Valmisteltu tulkkaus on lähempänä käännöstä kuin suora tulkkaus. Valmistellussa tulkkauksessa tulkillä on aiheesta materiaalia, johon hän on voinut perehtyä syvästi. Valmisteltuja tulkkauksia voivat olla esimerkiksi kirkolliset toimitukset ja teatteritulkkaukset. (Roslöf & Veitonen 2006, 165.)

Valmistautumisen pohjana tulkkauksille oli Tuli on irti! -näyttelyn opastuskierroksen peruskäsikirjoitus, josta teimme pienryhmissä käännökset harjoittelujaksolla keväällä 2011. Valmiit käännökset kuvattiin. Käännöksen tekeminen käsikirjoituksesta auttoi sisäistämään asioita ja niiden suhteita toisiinsa. Kävimme muutaman kerran katsomassa näyttelyn opastuskierroksen sekä kuivaharjoittelemassa ennen varsinaisten kierrosten alkua. Kuivaharjoittelussa kuljimme

opastettavan ryhmän perässä ja tulkkasimme opastusta toisillemme häiritsemättä muita.

Valmistautumisessa käytimme myös hyödyksi opinnäytetyötä Käännös Tuli on irti! -näyttelyyn – viittomakielinen internetvideo saavutettavuuden mahdollistajana (Kirjonen & Uttula 2011). Kirjonen ja Uttula tekivät Tuli on irti! -näyttelyn opastauluista viittomakieliset käännökset, jotka olivat katsottavissa näyttelyn kotisivuilla. Katsoimme videot ja saimme niistä muun muassa sanastollista apua tulkkauksiimme. (Turku 2011d i.a.)

5.3 Paritulkkkaus

Paritulkkauksessa aktiivivuorossa olevan tulkin parina on toinen tulkki, joka tukee hänen tulkkaustaan. Kun tulkit vaihtavat tulkkausvuoroa säännöllisesti, he voivat kerätä voimia seuraavaa vuoroaan varten siirtymällä varsinaisesta tulkkausvuorosta tukituliksi. Tukitulkki ei ole varsinaisessa tulkkausvuorossa, mutta hän on kuitenkin aktiivisesti tilanteessa mukana. (Laine 2006b, 161.) Tukitulkin tulee auttaa, jos aktiivivuorossa olevan tulkin tulkkausprosessi häiriintyy jollain tavalla, esimerkiksi ymmärtämisvaikeuksien vuoksi. Tulkkaustilanteen kestäessä yli kaksi tuntia, se tulisi toteuttaa paritulkkauksena tulkkauksen laadun säilyttämiseksi. Paritulkkausta käytetään esimerkiksi luentomallissa, jossa tulkit vuorottelevat tulkkausvuoroja viidentoista minuutin välein. Brasel on tutkinut tulkin jaksamista tulkkaustilanteessa ja saanut tulokseksi, että jo kahdenkymmenen minuutin tulkkauksen jälkeen tulkin suorituskyky laskee huomattavasti. (La Cross 2000, 36–37.)

Ennen tulkkauksen alkua tulkkien on hyvä sopia etukäteen, millä tavalla he haluavat vastaanottaa tukea ja miten tuen tarve ilmaistaan. Jos tukea yritetään antaa väärällä tavalla, paritulkkauksen hyöty voi jäädä toteutumatta. Yleisin tuen pyytämisen merkki vaikuttaa olevan nojautuminen paria kohti. Parin kanssa on myös hyvä keskustella omista heikkouksistaan ja vahvuuksistaan. (Laine 2006b, 161.) Paritulkkauksen avulla voidaan saavuttaa laadukas työtulos ja taa-

ta asiakkaille tasavertaisempi mahdollisuus osallistumiseen (La Cross 2000, 37).

Erilaiset tulkkaustilanteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: neuvottelumalliin, luentomalliin sekä kahden tulkin neuvottelumalliin. Luentomallissa lähtökielen lähettäjiä on yleensä yksi ja vastaanottajia useampia. Tavallisesti luentomallissa kielen lähettäjän ja vastaanottajan välillä ei ole kommunikaatiota, ja tulkki tulkkaa pääasiassa lähtökielestä kohdekieleen. (La Cross 2000, 36.) Toteutimme opastettujen kierrosten tulkkaukset luentomallisena paritulkkauksena siten, että ainoastaan aktiivivuorossa oleva tulkki seiso i yleisön edessä. Tukitulkki sijoitautui yleisön joukkoon tulkkia vastapäätä. Yksi kierros kesti noin tunnin, joten tulkkia vaihtamalla tulkkauksen taso säilyi. Parhaimmaksi tavaksi osoittautui tulkin vaihto kohdissa, joissa siirryimme oppaan johdolla kohteesta toiseen. Näin tulkin vaihto tapahtui huomaamattomasti ja muita häiritsemättä.

5.4 Oppaiden tiedottaminen tulkin käytöstä

Valmistautumiseen liittyi myös se, että tulkattujen opastuskierrosten oppaita ohjeistettiin tulkin käyttöön. Otimme joka kerta selville opastuskierroksen oppaan yhteystiedot ja lähetimme hänelle sähköpostilla viestin, jossa kerroimme tulostamme. Kerroimme myös perusasioita, jotka liittyvät tulkin paikallaoloon. Olimme tulkkauspaikalla hyvissä ajoin ennen opastuskierroksen alkamista, jolloin pystyimme tapaamaan oppaan henkilökohtaisesti. Samalla esittäydyimme oppaalle ja vastasimme hänen mahdollisiin kysymyksiinsä.

Ohjeistimme oppaita puhumaan normaaliin tyyliinsä. Kerroimme, että puhetta ei tarvitse hidastaa tai muuttaa meidän läsnäolomme takia. Tulkin vastuulla on kysyä uudestaan, jos hän ei kuule tai ymmärrä jotain asiaa. Kerroimme myös, että vaihdamme tulkkia kierroksen aikana, mistä ei tarvitse välittää tai hämmentyä, sillä tulkin vaihto kuuluu paritulkkaukseen. Kerroimme, että läsnäolostamme ei tarvitse välittää, sillä tulkki ei vaikuta tilanteen kulkuun. Informoimme myös

tulkkauksen kuvaamisesta opiskelukäyttöön ja siitä, ettei videolla tulisi näky-
mään muita kuin tulkit.

5.5 Näyttelytila tulkkausympäristönä

Fyysinen tila vaikuttaa siihen, kuuleeko tulkki puheen vaivatta. Jos tulkki kuulee huonosti, keskittymiseen kuluu enemmän energiaa, jolloin jää vähemmän kapasiteettia luoda hyviä tulkkausratkaisuja. Tulkin täytyy kuulla ilman kuuntelemista. Jos tulkin täytyy käyttää energiaa kuullakseen ja ymmärtääkseen, mitä sanotaan, käytössä oleva tulkkaustekniikka häiriintyy. Tällöin tulkki ei enää välitä sanomaa sellaisena kuin puhuja on sen ilmaissut, vaan tulkkauksesta tulee suorittamista ja helposti sana-sanaista. (Vik-Tuovinen 2006, 50–51.)

Tuli on irti! -näyttelyn tila Logomolla oli tulkkauksen kannalta haastava, sillä se on korkea ja avara. Aktiivivuorossa olevan tulkin oli tärkeää päästä sijoittautumaan siten, että hän pystyi kuuntelemaan opasta lähietäisyydeltä. Kuulemista haittasi se, jos opas kääntyi puhuessaan pois päin tulkista. Näyttelytilassa oppaan puheen tai yleisökierroksen osallistujien kommenttien kuulemista vaikeutti ajoittain myös se, että näyttelytilassa oli paljon ihmisiä ja siten kova häly. Myös näyttelykohteista kantautuvat äänet kuuluivat avarassa tilassa pitkälle.

Viittomakielen tulkkien ammattisäännöstössä todetaan, että tulkin tulee varmistaa tulkkaustilanteessa, että näkyvyys ja kuuluvuus ovat hyvät (Suomen Viittomakielen Tulkit ry i.a.). Näyttelytilassa oli muutama kohde, joissa valaistus oli heikko. Ensimmäisellä kerralla emme osanneet ottaa asiaa huomioon. Sen jälkeen esitimme toiveen, että oppaat voisivat kertoa asiat ennen pimeään astumista, jotta asiakkaat voisivat nähdä tulkkauksen. Kolmannesta tulkkauskerrosta lähtien pidimme mukana taskulamppua, jolla tukitulkki, kuvaaja tai tulkkausta seurannut lehtori osoitti valokeilan tulkkia kohti, jotta tulkkaus näkyi myös hämärässä.

5.6 Tulkkausten videointi

Yleisökierroksilla kolmesta tulkista kaksi toimi tulkkiparina ja kolmas kuvasi opastuksen tulkkauksen. Neljällä kerralla tulkkauksissa oli mukana vain kaksi tulkkia, ja arvioinnista vastaava tulkilehtori kuvasi tulkkaukset. Tällä tavalla pystyimme toimimaan tulkkiparina, vaikka yksi henkilö puuttuikin paikalta. Kuvasimme kierroksella vain aktiivivuorossa olevaa tulkkia ja pyrimme siihen, että yleisö tai opas eivät näkyisi videolla.

Kuvaamisessa piti hakeutua sellaiseen paikkaan, johon puhujan ääni kuului. Kuvasimme tulkkaukset ilman jalustaa, jotta liikkuminen opastuksen mukana oli vaivatonta, eikä kuvaajan tarvinnut etsiä hyvää kuvauspaikkaa opastukselle osallistuneen yleisön joukosta. Videoiden kuvaamisesta sovittiin etukäteen Turun kulttuuriasiankeskuksen kanslian kanssa. Kierroksilla kuvattuja videoita käytetään yksinomaan tulkkauksen analysointiin, eikä tekijöillä ole lupaa käyttää niitä muihin tarkoituksiin tai esittää niitä julkisesti.

6 TUTKIMUSASETELMA TULKKAUKSEN KEHITTÄMISESTÄ

6.1 Tutkimuksen muodostaminen ja arviointilomake

Vuoden 2011 aikana toteutettujen tulkkausten ja niiden videoinnin ansiosta meillä oli käytettävissämme suuri tutkimusaineisto. Tulkkaukset toteutettiin maaliskuun ja joulukuun välillä, lukuun ottamatta heinäkuuta, jolloin ei ollut tulkkausta. Projektin pitkäkestoisuus ja sen aikana kuvattun videomateriaalin määrä mahdollistivat sen, että pystyimme valitsemaan tutkielmamme näkökulmaksi pitkällä aikavälillä tapahtuvan kehityksen. Emme löytäneet pohjamateriaalia tulkkausten kehittämisestä, mutta olemme hyödyntäneet tutkimusmateriaalia, joka käsittelee noviisin harjaantumista asiantuntijaksi.

Puhuttujen kielten alalla sekä viittomakielialalla tulkit tekevät paljon itsearviointia. Von Essen (2003) on tutkinut pro gradussaan simultaanitulkkausten laatua ja sen kartoittamista tulkin työssä. Työssä on tarkasteltu sekä opiskelijoiden että ammattitulkkiarviointikriteereitä. Ongelmaksi koetaan se, että opiskelijoiden saamat tulkkaustoimeksiannot eivät ole aitoja, minkä takia ne eivät sovi ammatillisen tulkkiarvioinnin arviointiin. (von Essen 2003, 63.) Työmme toiminnallisen osuuden aikana pääsimme tulkkaamaan aidoissa tilanteissa, joten pystyimme arvioimaan autenttista tulkkausmateriaalia.

Halusimme kehittää tulkkausten analysointia varten omia tarpeitamme vastaavan arviointilomakkeen (LIITE 2: Tulkkausten arviointilomake). Viittomakielen tulkkausta voi analysoida monesta eri näkökulmasta, eikä ole olemassa yhtä kokonaisvaltaista arviointilomaketta. Luomamme lomakkeen pohjana käytimme Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkiopetuksessa käytettävää tulkkiarvioinnin itsearviointilomaketta (LIITE 3: Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkiarvioinnin itsearviointilomake) sekä von Essenin tulkkausten arviointilomaketta (LIITE 4: Pia von Essenin itsearviointilomake). Valitsimme lomakkeista sellaisia asioita, jotka liittyvät suomen kieleltä viittomakielelle tulkkaamiseen, sillä videoilla ei ole viittomakielestä suomeen tulkkausta. Halusimme keskittyä

arviointilomakkeessa sekä tulkkauksen kielellisiin puoliin että tulkin yleiseen olemukseen tilanteessa. Tutkittavat kohteemme ovat jaoteltavissa kahteen luokkaan: tulkkeen ominaisuuksiin ja tilannekontekstin vaikutukseen tulkkauksen toteuttamisessa. Kokosimme lomakkeelle asioita, joista koimme olevan hyötyä taitojemme todentamisessa ja sen myötä myös tulkkaustaitojen kehittämisessä. Arviointilomakkeelle kootut asiat järjestetty siten, että ensin ovat tulkkeen ominaisuudet ja toisena tulkkaukseen vaikuttavat tilannekontekstuaaliset seikat. Tutkimustulokset ovat esitelty myös tässä järjestyksessä.

Videomateriaalia oli yhteensä yhdeksän tuntia. Videot analysoitiin siten, että jokainen ryhmän jäsen analysoi kahden tulkin videot. Jokainen analysoi omat tulkkausvideonsa, jotta voisi oppia niistä, mitkä asiat tulkkauksessa ja tulkkaus-tilanteessa jo hallitsee ja mitä asioita voisi edelleen kehittää. Jotta kaikki saivat myös toisen näkökulman tulkkauksiinsa, jokainen analysoi omien videoidensa lisäksi myös toisen tulkin videot. Koska kukaan ei joutunut katsomaan yhdeksän tunnin aineistoa kokonaan, pystyimme säästämään aikaa työskentelyssämme.

Toimimme näyttelyssä tulkkitiiminä, emme yksittäisinä tulkkeina. Tämän takia tutkimme aineistoa yleisesti tulkkauksen kehittymisen näkökulmasta, emmekä yksittäisen tulkin kehittymisen kannalta. Käsitelimme aineistoa siten, että tutkimme jokaisen kuukauden tulkkaukset erikseen. Vaihtoehtona olisi ollut tutkia tulkkausta näyttelykohteittain. Tulkkauskonteksti oli jokaisella kerralla sama, mutta opastetut kierrokset olivat sisällöltään ja järjestykseltään erilaisia. Jos olisimme tutkineet aineiston näyttelykohteittain, olisimme joutuneet rajaamaan suuren osan videomateriaalista pois. Valitsemamme kuukausittaisen analyysitavan avulla pystyimme hyödyntämään koko tulkkausaineistoa tutkielman teossa.

6.2 Tutkittavat asiat

Valitsimme yhdeksi tarkasteltavaksi kohteeksi oikeiden viittomien ja asiakokonaisuuksien hallitsemisen, jota havainnoimme tutkimalla viittoma- ja asiavirheitä

tulkkauksessamme. Tutkimme, väheneekö virheiden määrä projektin loppua kohden. Viittomakielen tulkin tekemät poisjätöt voivat olla strategisia ratkaisuja tai tulkkausvirheitä. Arvioinnissa kiinnitimme poisjätöjen kohdalla huomiota nimenomaan tulkkausvirheisiin. Tarkoituksenmukaiset, strategiset poisjätöt olemme halunneet merkata arviointitaulukossa kohtaan ”Merkityssisällön välittyminen”. Halusimme tehdä eron näiden kahden asian välille. Strategiset poisjätöt ovat tulkkausratkaisuja, jotka voivat auttaa adekvaattisen tulkkausratkaisun luomisessa (Laine 2006b, 154).

Rissanen esittelee teoksessaan Viittomakielen perusrakenne (1990) viittomakielen peruspiirteiksi ikonisuuden, paikantamisen ja simultaanisuuden. Arviointilomakkeessa käytimme termiä ”viittomakielisyys”, sillä halusimme, että tutkielmaamme lukeutuisivat myös kulttuuriset seikat. Halusimme tutkia, onko tuottamamme tulkkaus viittomakielistä ja kehittykö se projektin aikana. Rissanen mukaan viittoja rakentaa tilanteesta eräänlaisen pienoismallin, joka muodostuu paikoista ja niiden keskinäisistä suhteista. Yleensä asiat tai henkilöt paikannetaan siten, että ensin viitotaan tarkoite, jonka jälkeen sille osoitetaan paikka viittomatilassa. (Rissanen 1990, 15–22.) Valmistautumismateriaalin ansiosta paikantamista oli mahdollista suunnitella etukäteen ja toteuttaa se tulkkauksessa yhtenäisellä tavalla. Esimerkiksi Turun palon leviäminen Aninkaistenmäeltä kohti Aurajokea pystyttiin rakentamaan viittomatilaan visuaalisesti oikealla tavalla.

Valitsimme yhdeksi tutkittavaksi kohteeksi tulkkauksen visuaalisuuden. Nisula (2012, 6) toteaa artikkelissaan, että viitottujen kielten tilankäyttö on loogista ja se perustuu visuaaliseen ajatteluun. Samaa asiaa on painotettu tulkkipöytätyksessämme aikana. Merkityssisällön välittyminen oli luonnollinen valinta yhdeksi tutkittavaksi kohteeksi, sillä se on viestin välittymisen kannalta olennaisinta. Ilmeet ovat yksi viittomakielen ei-manuaalinen elementti. Niillä voi täydentää manuaalisesti tuotettua viestiä tai kumota sen. (Rissanen 1990, 101.) Halusimme tutkia, kuinka hyvin tulkkauksessamme näkyvät kysymysilmeet, kiello- ja vakuutusoperaattorit sekä erilaiset sävyt.

Tuen vastaanottaminen valittiin arviointilomakkeeseen, sillä pyrimme tulkkaustilanteessa mahdollisuuksien mukaan aina paritulkkaukseen. Vaikka tukea antava tulkki ei näy videolla eikä yleisölle tulkkaustilanteessa, on analyysivaiheessa silti mahdollista nähdä, kuinka aktiivivuorossa oleva tulkki kykenee vastaanottamaan tukea. Halusimme tutkia tuen vastaanottamisen kehitystä, sillä oletimme, että tulkkaustaitojen kehittyessä tuen tarve vähenee tai muuttuu.

Koska opastetuilla kierroksilla ei ollut joka kerta samaa opasta, koimme tärkeäksi tutkia puhujan vaikutusta tulkkiin ja tulkkaukseen. Tutkimme, välittyvätkö oppaan puheen sävyt ja olemus tulkkausessa. Myös oppaan puhenopeus ja tulkin huomioiminen opastuksen aikana haluttiin huomioida tutkielmassamme. Vaikka olimme ohjeistaneet oppaita tulkin käytöstä, oli heidän käytöksessään huomattavia eroja. Esimerkiksi osa oppaista odotti, että tulkki sai tulkattua asiakokonaisuuden loppuun, kun taas osa ei huomioinut tulkkia lainkaan.

La Crossin (2000, 37) mukaan fyysisellä sijoittumisella on tärkeä merkitys, jotta tulkkaus onnistuu teknisesti. Tulkin tulee samanaikaisesti saada selvää lähetystä sanomasta ja olla selkeästi näkyvillä viittomakielisille asiakkaille. Asiakkaiden ja tulkin sijoittuminen auttaa vuorovaikutuksen toimimista, ja asiakkailla on oltava suora kontakti toisiinsa. Koska Tuli on irti! -näyttelyn opastettu kierros oli luonteeltaan aktiivinen, ja näyttelytilassa liikuttiin paljon, oli sopivan tulkkauspaikan valinta suuressa roolissa tulkkauspaikan sujuvuuden kannalta. Myös akustii-kan haastavuus sekä heikko valaistus vaativat aktiivitulkit nopeita ratkaisuja paikan valinnassa. Paikan valinta oli selkeä valinta yhdeksi tutkittavaksi kohteeksi, sillä oletimme, että kokemuksen myötä luontevan tulkkauspaikan valinta muuttuu helpoksi.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Tutkimustulosten merkitseminen

Tuloksiin on otettu muutamia esimerkkejä tulkkaustilanteista. Vielä ei ole kehitetty sellaista tapaa kirjoittaa viittomakieltä, jota kieltä osaamaton henkilö voisi helposti lukea (Paunu 1994, 53). Paunu on kuitenkin kehittänyt merkintäjärjestelmän, jota voidaan käyttää viittomakielen kirjoittamiseen. Olemme käyttäneet tätä tapaa myös työssämme. Oppaan puhe on kirjoitettu lainausmerkkeihin ja teksti kursivoitu. Tulkin tulkkaus on glossattu, eli suomen kielen sanat on kirjoitettu perusmuotoon isoilla kirjaimilla. Kauttaviiva glossauksessa osoittaa pientä taukoa ja lainausmerkeissä oleva teksti tarkoittaa pantomiimimaisesti tuotettua ilmaisua. Tulkkauksessa olevat osoitukset on glossattu OS-merkinnällä. Mahdollinen numero OS -merkinnän jälkeen tarkoittaa paikkaa viittomatilassa. Y-kirjain numeron perässä tarkoittaa viittomapaikan yläosaa, kun taas alaosaan viitataan a-kirjaimella (Jantunen 2003, 40).

Sormittaminen on merkitty isoilla kirjaimilla ja jokaisen kirjaimen väliin on laitettu yhdysmerkki. Sormittamisessa käytetään viittomakielen sormiaakkosia tuottamaan suomenkielinen sana visuaalisessa muodossa (Roslöf & Veitonen 2006, 173). Klassifikaattorit ovat käsimuotoja, jotka kuvaavat pääviittomansa tarkoitetta tai sen osan tyypillistä näkyvää ominaisuutta, ja ne voivat olla myös sidoksissa toiseen viittomaan. Klassifikaattoreilla voidaan kuvata tarkoitteiden sijaintia, lukumäärää, muotoa tai liikettä. Luvuissa, joissa käsitellään kielioppia, on käytetty Viittomakielen perusrakenne -kirjassa olevia merkintäsystemejä (Rissanen 1990, 18, 39–40, 68–69, 72, 96). (LIITE 5: Suomalaisen viittomakielen käsimuodot ja niiden symbolit, LIITE 6: Suomalaisen viittomakielen keholla olevat paikat, LIITE 7: Neutraalitalan paikat).

7.2 Tulkkeen ominaisuudet

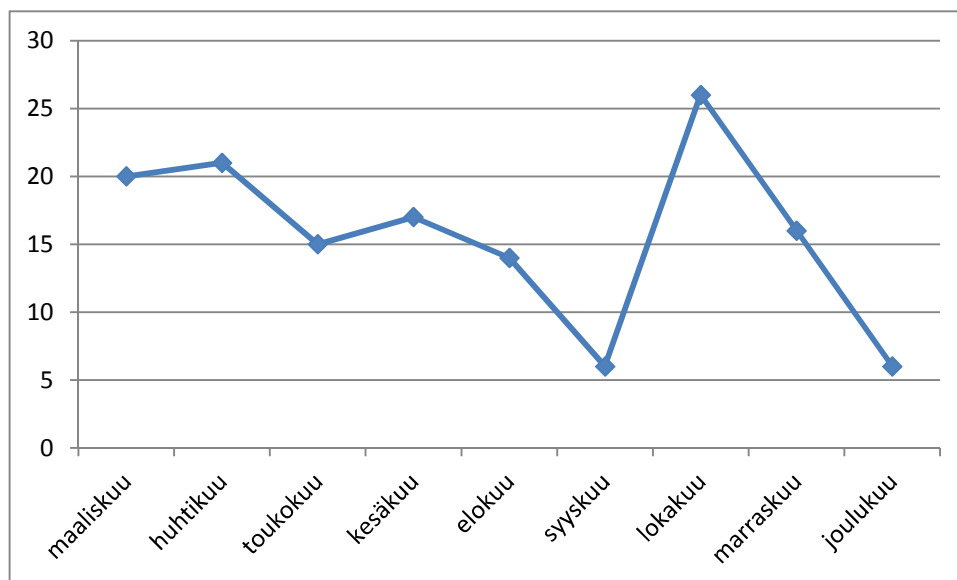
Tulkkeen ominaisuuksiin sisällytimme viittomavirheet, merkityssisällön välittymisen, poisjätöt, viittomakielisyyden, ilmeet sekä paikantamisen ja visuaalisuuden. Nämä asiat liittyivät tulkkauksiemme sisältöön ja tuottamiseen sekä tulkkeen ymmärrettävyyteen. Viittomavirheet tulkkausissamme aiheuttivat viestin vajavaisuutta tai väärin ymmärtämistä. Merkityssisällön välittymisen kautta viesti välittyi joko ymmärrettävästi kohdekielen normien mukaisesti tai merkitys ei välittynyt, koska viestistä puuttui jokin tärkeä elementti.

Poisjätöt joko aiheuttivat tulkkausissamme merkitysten muuttumista tai ne olivat pieniä yksityiskohtia, jotka eivät haitanneet merkityksen ymmärtämistä. Viittomakielisyydessä tulkki pyrki visualisoimaan käsiteltävän asian, jotta asia olisi viittomakielessä helposti ymmärrettävissä ja havaittavissa. Ilmeet tukivat viittomista niin, että ne vahvistivat viittomilla tuotettua viestiä tai välittivät oppaan puheen sävyjä non-manuaalisesti. Paikantamisessa ja visuaalisuudessa tulkki paikansi puhuttavia asioita viittomatilaan, jolloin asioihin oli helppo viitata tulkkauksen lomassa.

7.2.1 Viittomavirheet

Viittomavirheiden määrä väheni tulkkaustemme edetessä. Kuviossa 1. on kuvattu viittomavirheiden määriä tulkkausissamme. Kolmen kuukauden jaksolla viittomavirheiden määrä väheni tulkkausissamme, minkä jälkeen niiden määrä taas lisääntyi. Sama ilmiö toistui myös seuraavien kolmen kuukauden jaksojen aikana. Vain muutama viittomavirhe toistui usealla tulkkauskerralla. Esimerkiksi viittomat TURKU ja TULIPALO sekoituivat keskenään, sillä niitä käytettiin opastuksessa usein peräkkäin Turun palosta puhuttaessa. Samojen viittomavirheiden välttämiseksi tulevilla tulkkauskerroilla listasimme jokaisen opastuskierroksen jälkeen itsellemme entuudestaan vieraat viittomat ja tulkkausessa esiintyneet viittomavirheet.

Oletuksemme oli, että viittomavirheet vähenevät vuoden aikana. Heinäkuussa ei ollut tulkkausta siksi, että Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkilehtorit olivat lomalla, minkä takia emme voineet tulkata opastettua yleisökierrosta. Ajattelimme, että kuukauden tauon jälkeen tulkkauksessa saattaisi olla enemmän virheitä kuin edellisellä kerralla, mutta tuloksista ilmeni, että viittomavirheiden määrä väheni kesäkuusta elokuuhun. Kaikista tulkkauksista eniten virheitä oli lokakuussa. Kyseisenä kuukautena kierroksella ollut opas oli poissaoleva, puhui katkonaisesti ja joissakin tilanteissa hänen kertomansa asiat eivät olleet johdonmukaisia. Puhujan tyyliin mukautuminen oli vaikeaa, ja varsinaisen asian erottaminen haasteellista. Marraskuussa oli sama opas kuin lokakuussa, joten tulkilla oli kokemus puhujan tyylistä, mikä helpotti tulkkausta.

KUVIO 1. Viittomavirheet tulkkauksessa

Analysointivaiheessa jokaisen tulkkauskerran viittomavirheet kirjattiin ylös ja jaoteltiin sen jälkeen eri luokkiin, jotka loimme huomioiden pohjalta. Tulkkauksissa esiintyneet viittomavirheet voitiin jakaa neljään luokkaan. Virheluokat olivat I viittoman yhden tai useamman rakenneyksikön virheellisyys (47), II väärä viittomavastine (41), III suomen kielen vaikutus viittomavalintaan (27) ja IV väärä synonyymi tai homonyymi (12). Luokituksen lisäksi oli muutama viittomavirhetyyppi, kuten epäselvät viittomat ja vajaat ilmaukset, joista ei voinut muodos-

taa varsinaista luokkaa niiden vähäisen esiintymisen takia. Yksittäisessä lauseessa tai asiakokonaisuudessa ollut viittomavirhe aiheutti joko sen, että viesti oli vaikeasti tajuttavissa, sen merkitys muuttui tai se jäi epäselväksi.

Viittomat voidaan jakaa viiteen eri rakenneyksikköön, jotka ovat käsimuoto, paikka, liike, orientaatio ja ei-manuaaliset elementit. Käsimuodolla tarkoitetaan viittoman aikana olevaa sormien asentoa, paikalla käden tai käsien sijaintia keholla tai viittojan edessä olevassa tilassa ja liikkeellä käden tai käsien tekemää liikettä. (Jantunen 2003, 28.) Orientaatio tarkoittaa käden asentoa viittojan vartaloon nähden, tarkalleen kämmenen ja rystysten suuntaa. Ei-manuaalisiin elementteihin lukeutuvat ilmeet, suun artikuloivat liikkeet eli huulio sekä silmien, pään tai koko vartalon liikkeet. Viittomat ovat joko yksi- tai kaksikätsisiä. (Rissanen 1990, 47, 87). Viittoman viisi eri rakenneosaa erottelevat viittomien merkityksiä (Jantunen, 2003, 30). Esimerkiksi viittomat LUPA ja LUVATA eroavat toisistaan liikkeeltä ja ei-manuaalisilta elementeiltään, mutta niiden käsimuoto, paikka ja orientaatio ovat samanlaiset. Kahdessa viittomaluokassa perusmuodossaan kaksikätsisen viittoman merkitys säilyy, vaikka viittoma suoritettaisiin vain yhdellä kädellä. Ensimmäinen luokka ovat viittomat, jotka ovat symmetriset liikkeeltä, paikalta ja käsimuodolta, mutta kädet eivät ole kontaktissa mihinkään. Toinen luokka ovat viittomat, joissa dominoiva käsi on kontaktissa muualle kuin ei-dominoivaan käteen. (Sironen, 2012.)

Suurin osa tulkkausissamme esiintyneistä viittomavirheistä lukeutui luokkaan I, eli viittoman jokin viidestä rakenneosasta oli virheellinen, jolloin viittoma muuttui merkitykseltään tai oli kokonaan merkityksetön eikä vastannut mitään suomalaisen viittomakielen viittomaa. Liikevirheitä oli 22, käsimuotovirheitä 10, paikka- virheitä 8, huuliovirheitä 4, orientaatiiovirheitä 3 ja kätsisyysvirheitä 3. Joissakin viittomissa oli kaksi virhettä, minkä takia eri rakenneosien virheiden yhteenlaskettu määrä on suurempi kuin luokan I virheiden määrä.

Klima & Bellugi ovat tehneet tutkimuksen (1979, 96–104) kuulevien ja kuurojen tekemistä sana- sekä viittomavirheistä. Tutkimuksesta selvisi, että kaksi viittomaa, joissa on vain yhden rakenneyksikön ero, sekoittuvat helposti toisiinsa.

Luokassa I olevat tulkin tekemät viittomavirheet johtuivat siitä, että viittoman yksi tai joissakin tapauksissa useampi rakenneosia oli virheellinen. Tulkin piti esimerkiksi käyttää viittomaa LEIRI, mutta liikevirheen takia viittoman merkitys oli JYVÄSKYLÄ. Tulkki sekoitti kahden viittoman käsimuodot, kun hänen piti viittoman KÄYTTÄÄ sijaan viittoa HIOA. Paikkavirheestä esimerkkinä toimivat viittomaparit VIIKINKI - EGYPTI ja PORVARI - POLIISI, joissa tulkin olisi pitänyt viittoa edellinen viittoma, mutta merkitys muuttui jälkimmäiseksi paikkavirheen takia. Huuliovirhe oli esimerkiksi viittomassa UUSI, joka viitottiin suomen kielen sanan ”nykyaikainen” vastineeksi. Tulkin huuliossa oli [uusi], vaikka [moderni] olisi ollut oikea vastine. Orientaatiovirhe viittomisessa tuli, kun tulkki viittoi vuosiluvun 1805 vuosituhannen ja vuosisadan oikein, mutta vuotta vastaavan viittoman VIISI orientaatio oli viittojasta poispäin. Tulkin käyttämä orientaatio vastaa kellonaikojen viittomisessa käytettävää orientaatiota. Kätsisyyden virheellisyydestä on esimerkkinä viittoma MUSEO, jossa käsien käsimuoto, orientaatio, liike ja paikka ovat symmetriset. Tulkillä ei ollut perusteltavissa olevaa syytä jättää ei-dominoivaa kättä pois viittomasta, vaikka viittoman merkitys välittyikin ilman sitä.

Luokan II useissa viittomissa oli jokin tarkoitettun viittoman rakenneosista oikein, mutta asiakokonaisuuden hahmottaminen viittomavirheen takia ei onnistunut. Useat luokan II viittomavirheistä olivat sellaisia, joissa tulkillä oli huuliossa vastine, joka hänen olisi pitänyt viittoa, mutta viittoman manuaaliset piirteet vastasivat jotakin toista viittomaa. Tulkin piti esimerkiksi käyttää viittomaa MUSEO, mutta hän käytti virheellisesti viittomaa HISTORIA, mutta huuliona oli silti [museum].

Luokkaan III, eli suomen kielen vaikutus viittomavalintaan, sisältyvät sananisesti suomen kielestä tulkatut ilmaukset, esimerkiksi palon kehittymisestä puhuttaessa tulkkeeseen on koodautunut suoraan suomen kielen sanoista vastine PALO KEHITTYÄ, kun parempi käänkösvastine olisi viittoma LEVITÄ. Virheluokkaan lukeutuvat myös viittomavirheet, joissa tulkki on sekoittanut kahden suomen kielessä toisiaan lähellä olevan sanan viittomavastineet, kuten RAKKAUS ja RAKASTUA.

Luokkaan IV väärä synonyymi tai homonyymi kuuluvat sekä suomenkieliset että viittomakieliset synonyymit ja homonyymit. Suomenkielisten väärrien synonyymien ja homonyymien kohdalla tulkki ei analysoinut puhujan kielellistä viestiä siten, että olisi tunnistanut mitä sanaa hän tarkoitti. Esimerkiksi puhuttaessa oikeasta 1800-luvulla käytössä olleesta palosammutuskärrystä tulkki käytti OI-KEA/AITO viittoman sijaan suomenkielisen sanan vastinetta OIKEA/OIKEIN. Suomenkieliset sanat vastaavat muodollisesti toisiaan, mutta niillä on merkitysero. Tulkki ei analysoinut tulkkausprosessin aikana viestiä syvällisesti, vaan käytti vahingossa viittomaa, joka ei kannaa samaa merkitystä, jota puhuja tarkoitti. Suomenkielisillä sanoilla *palokunta* ja *vapaapäivä* on olemassa viittomakielessä vakiintuneet viittomavastineet. Tulkki sekoitti tulkkauksessa yhdyssanan perusosan *-kunta* viittomaan, joka tarkoittaa suomen kielessä maalaiskuntaa. *Vapaapäivä*-sanassa tulkki sekoitti viittomakielen kaksi viittomaa, jotka vastaavat suomen sanaa *vapaa*, valiten niistä väärän VAPAA/ILMAINEN, kun oikea vastine olisi ollut VAPAA/OLLA TILAA.

Roslöf ja Veitonen (2003, 175–176) ovat luoneet viittomavirheiden luokitukseen karkean kolmijaon, jonka yksi osa on havainnointiin perustuvat virheet, johon lukeutuvat tulkin tekemät virheet johtuvat fysiologisista seikoista, eli tulkki näkee tai kuulee väärin. Tulkkausissamme tuli vuoden aikana kuulosta johtuvia virheitä vain kaksi, joista molemmat liittyivät nimiin. Tulkki sormitti väärin nimet *Thor* ja *Engel* siten, että ne sormitettiin T-H-U-R ja H-E-N-G-E-L. Tulkkausissamme ei ollut tulkkausta viittomakielestä suomen kieleen, mutta kaksi näköön perustuva virhettä liittyivät siihen, että aktiivivuorossa oleva tulkki viittoi väärin tukitulkiilta saamansa viittoman. Tukitulkki esimerkiksi antoi viittoman SOSIALISTI, jonka paikka on ohimolla ja liike viittojasta pois päin. Aktiivivuorossa oleva tulkki ei ehtinyt havaita viittomaa kunnolla, vaan näki paikan väärin, jolloin se siirtyi alemmas, posken kohdalle. Viittoman käsimuoto oli kuitenkin oikea.

Tulkkausissa oli yhteensä kuusi virhettä, joissa tulkin käyttämä viittoma oli epäselvä. Kaikissa tapauksissa tulkin huulio oli selkeä, mutta käsien liike oli epävarma. Viiden virheen kohdalla viittoman kaikki rakenneosat olivat kohdallaan, mutta liike ei ollut varma. Kaikissa näistä viidestä viittomasta tulkin ilmees-

tä näkee, että hän ei ole täysin varma viittomasta. Lisäksi viittoman HIKI paikka oli oikeaan artikulaatiopaikkaansa verrattuna alempana. Viittomassa käsien paikka on pään sivuilla ohimoiden kohdalla, mutta tulkkauksessa viittoman paikka oli poskien kohdalla pään sivuilla, mikä teki viittomasta epäselvän.

Tulkki teki lisäksi viisi virhettä, jotka ovat selitettävissä semanttisuutensa takia. Sanat voivat sekoittua toisiinsa sen takia, että niitä yhdistää jonkinasteinen semanttinen luokka (Bellugi & Klima 1979, 98). Esimerkkinä semanttisen yhteyden aiheuttamista virheistä toimivat sanaparit *renki - piika* sekä *fysiikka - kemia*. Viittomavastineet sekoittuvat semanttisuutensa takia, sillä piika ja renki ovat maa-alaistalon työläisiä. Lisäksi ensimmäisessä sanaparissa viittomavastineiden käsimuoto ja liike eroavat toisistaan, mutta yhteistä niillä on käden orientaatio ja artikulaatiopaikka ei-dominoivan käden käsivarressa. Fysiikka ja kemia taas ovat molemmat luonnontieteitä. Niiden viittomavastineet eroavat liikkeeltään, mutta niissä on sama käsimuoto ja viittoman artikulaatiopaikkana neutraalitila viittojan edessä, minkä takia ne sekoittuvat helposti keskenään.

Vuoden aikana tulkki käytti kaksi kertaa vajaata ilmausta. Sanat *kirjasto* ja *deitt-ilmoitus* tulkattiin siten, että niiden viittomavastineet jäivät vajaiksi. KIRJASTO-viittoma viitottiin siten, että johdin jäi lopusta pois, jolloin viittoma oli merkitykseltään *kirja*. Toisessa vajaassa ilmauksessa TREFFIT-viittoma jäi pois, joten viittoma ei vastannut puhujan tarkoitusta. Lisäksi yhdessä viittomassa oli turha johdin. Opas sanoi: ”*Siellä on Kiasman ARS11-näyttelyyn liittyvä Eija-Liisa Ahtilan videoteos vielä tämän kuukauden*”, jolla hän tarkoitti kyseistä kuukautta. Tulkki käytti viittomaa YKSI-KUUKAUSI, jossa oli numeraalijohdos, jolloin sen suomenkielinen vastine oli *yksi kuukausi*.

Kaikki luokkiin I–IV sisältyvät viittomavirheet eivät aiheuttaneet asiavirhettä, joka olisi tehnyt asiakokonaisuuden vaikeasti ymmärrettäväksi, sillä useissa viittomavirheissä tulkin huuliosta oli nähtävissä tarkoitettu viittoma. Useat viittomavirheet tulkki joko korjasi itse tai sai virheen tehtyään tukitulkitta oikean viittoman, jota käytti sitten tulkkauksessaan. Opastuskierroksia yksittäisesti tarkasteltuna huomattiin, että tulkki ei tehnyt samaa virhettä kierroksella kahta kertaa,

jos hän huomasi tehneensä virheen tai tukitulkki antoi hänelle oikean viittoman. Tulkkitiimi kuitenkin saattoi systemaattisesti käyttää tietystä termistä väärää viittomaa opastuskierroksen ajan. Tästä esimerkkinä on aiemmin mainittu viittomapari OIKEA/AITO – OIKEA/OIKEIN. Tulkin olisi pitänyt käyttää ensimmäistä viittomaa, mutta hän valitsi suomen kielen vaikutuksen takia jälkimmäisen viittoman.

7.2.2 Merkityssisällön välittyminen

Jaoimme merkityssisällön välittymisen positiiviseen ja negatiiviseen luokkaan. Positiiviseen luokkaan keräsimme ne ilmaisut, jotka edesauttoivat merkityksen välittymistä kohdekielelle. Positiivisen luokan sisällä tutkimme, mitkä asiat vaikuttivat siihen, että merkityssisältö välittyi positiivisesti. Näitä asioita olivat lisäykset tulkkauksessa, suomen kielen sanontojen avaaminen kohdekielelle, kohdekielisen vastineen löytäminen, näyttelykohteen osoittaminen ja positiivisen ilmauksen muuttaminen negatiiviseksi ja päinvastoin. Suurin osa ilmauksista sijoittui lisäykseen ja kohdekielisen vastineen löytämiseen. Negatiivisen luokan sisällä tutkimme, mitkä asiat ilmauksissa haittasivat merkityssisällön välittymistä kohdekielelle. Näitä asioita olivat tulkkeen lähdekielisyys (suomen kielen sanajärjestys sekä sanavalinta suomen kielen mukainen), tulkattava lause ei linkity edelliseen lauseeseen (syy-seuraussuhde), viittoman/viittomien puuttuminen ja väärä viittomavalinta. Suurimmat luokat olivat tulkkeen lähdekielisyys ja viittoman tai viittomien puuttuminen.

Lähempään tarkasteluun olemme tutkielmassamme ottaneet vuoden ensimmäisen ja viimeisen, eli maaliskuun ja joulukuun tulkkauksen, sillä aineisto oli laaja. Tämän avulla pystyimme helpommin huomaamaan kehityksen ensimmäisen ja viimeisen tulkkauksen välillä. Maaliskuun tulkkauksesta merkityssisällön välittymisen kannalta positiivisia ilmauksia löytyi yhteensä 12 kappaletta. Lisäykseen kuului kuusi ilmausta, kohdekielisen vastineen löytämiseen kolme ja suomen kielen sanontojen avaamiseen kaksi ilmausta. Lisäksi osoituksella kohteen näyttämiseen kuului yksi ilmaisu. Lisäyksissä kohdekieliseen viestiin oli lisätty

viittomia ja tarkennuksia. Esimerkiksi Tee tuli! -kohteessa opas sytytti tulta ja käytti sytykkeenä sanomalehteä, jossa oli otsikkona ”Taivas vai helveti”. Opas esitteli lehden otsikkoa yleisölle vajaalla lauseella: ”*Taivas vai helveti, siinähan onkin kuvaava*”. Tulkkkaus oli TAIVAS VAI HELVETTI / HYVÄ OTSIKKO. Tulkki teki lisäyksen HYVÄ OTSIKKO, joka teki kohdekielisestä viestistä ymmärrettävän ja oppaan tarkoitus välittyi.

Opas käytti yhdestä tulentekovälineestä käsitettä *high tech -versio*, jonka tulkki tulkkasi viittomakielelle viittomilla UUSI MALLI. Tämä ilmaisu kuului esimerkkinä kohdekielisen vastineen löytämiseen. Ilmaisun *high tech -versio* ei välttämättä avaudu kaikille viittomakielisille sellaisenaan, vaan sille on löydettävä kohdekielestä viittoma, joka on merkitykseltään sama, mutta jonka myös asiakas ymmärtää. Suomen kielen sanontojen avaamiseen kuului esimerkiksi ilmaus: ”– – *aika usein kovia viinamäen miehiä*.” Tulkki tulkkasi lauseen USEIN ALKOHOLI RYYPÄTÄ PALJON. Suomen kielen sanonnat saattavat olla viittomakielisille vieraita, joten tulkin on avattava sanontojen merkitykset.

Merkityssisällön välittymisen kannalta negatiivisia ilmauksia löytyi yhteensä 14. Näistä kuusi kuului tulkkeen lähdekielisyyteen, ja yksi ilmaus ei linkittynyt edelliseen lauseeseen, jolloin merkitys jäi vajaaksi. Viittoma puuttui neljästä ilmauksesta ja väärä viittomavalinta oli kolmessa ilmauksessa. Lähdekielisyyteen kuului ilmaus, jossa opas sanoi: ”*Muuten tää on aika tarkka näköiskuva mimmonen se sepän paja oli siihen aikaan ja vielä jopa paljon myöhemmin oli tällasia*.” Tulkkkaus oli: MUU TARKKA NÄKÖINEN AIEMMIN SEPPÄ OMA PAJA MIL-LAINEN MYÖHEMMIN TÄLLAINEN MYÖS. Viittoma MUU on merkitykseltään ”muut asiat” tai ”muut henkilöt”. Tähän asiayhteyteen viittoma ei ollut oikea valinta, joten merkityssisältö ei välittynyt oikein tai se ei ollut kohdekielessä ymmärrettävä.

Ilmaus, joka ei linkittynyt edelliseen lauseeseen, oli Lämmin tupa -kohteessa, missä kerrottiin erilaisista ruuanlaittomenetelmistä eri aikakausina: ”*Aika monilla tuppaa tommonen joku grilli olemaan, jos ei nyt kotona nii mökillä ainakin että, et siin on se avotulesa kumminki ku ruokaaki valmistaa, makkaraa paistaa tai*

jotain ni kyl siin on iha se oma tunnelmansa et sitä ei jollai mikroaaltouunilla pääse lähellekää ja monien mielestä myös maku on parempi." Tulkkkaus oli: JOKU GRILLI KOTONA OLLA / MÖKILLÄ OLLA VARMA / TULI RUOKA VALMISTAA MAKKARA PAISTAA / OMA-1 TUNNE / MIKRO MAKKARA LÄMMITTÄÄ SAMA TUNNE EI / MYÖS MAKU PAREMPI. Tulkkauksessa olisi pitänyt paikantaa grillillä paistaminen ja mikrossa lämmittäminen kahteen eri paikkaan, jolloin tulkin olisi ollut helppo viitata grillissä paistettuun makkaraan, että se on paremman makuista, kuin mikrossa lämmitetty makkara. Lauseesta sai käsityksen, että mikrossa lämmitetty ruoka olisi paremman makuista kuin grillissä paistettu, vaikka puhuja ei tätä tarkoittanut. Tulkkausratkaisu, MYÖS MAKU PAREMPI, ei linkittynyt oikeaan asiaan, jolloin merkitys muuttui.

Viittoma puuttui esimerkiksi lauseesta, jossa kerrottiin, että tulitauluihin voi myöhemmin palata ja katsella niitä: *"Kuka semmosista on erityisen kiinnostunu voi siinä kattella vielä."* Tulkkkaus oli: KUKA KATSELLA. Lauseesta puuttui kokonaan syy, miksi tulitauluja voi katsella ja apuverbi *voida*. Lause ei ollut ymmärrettävissä niin kuin puhuja sen tarkoitti, vaan nyt lause oli kysymyslause.

Väärästä viittomavalinnasta oli esimerkki Skandaalin käryä -kohteesta, jossa opas käytti ilmausta: *"Shokeeraava silminnäkijäkertomus"*. Tulkkkaus oli: KAMALLA TOSI KERTOMUS. Asiakas voisi ymmärtää, että kysymyksessä on todellinen kertomus, joka on oikeasti tapahtunut. Todellisuudessa kysymys oli tekais-tusta uutisesta, jossa todistaja kertoo tapahtuneesta. Merkitys muuttui fiktiivisestä faktaksi.

Joulukuussa positiivisia ilmauksia löytyi yhteensä 23 kappaletta. Näistä kohdekielisen vastineen löytämiseen kuului 13 kappaletta ja lisäykseen seitsemän kappaletta. Esimerkiksi kohdekielisen vastineen löytymiseen kuului ilmaisu, jossa opas sanoi Lämpökamera-kohteessa: *" – – lämpösäteilykamera, siinä voi tehdä pienen testinkin myös, eli nostaa kädet tähän päälle ja katsoo minkä väriset kämmenet on tällä hetkellä ja sitten kun lähtee kitkalla niitä lämmittämään voi kokeilla saako kädet kuumemmaksi lämmitettyä."* Tulkkkaus oli LÄMPÖ KAMERA VOI KOKEILLA KÄDET "levittää kädet pään viereen" NÄHDÄ MILLAINEN

VÄRI ”hieroa käsiä yhteen” / UUELLEEN KOKEILLA MIKÄ VÄRI MUUTTUA OS-lämpökamerataulu. Tulkki ilmaisi visuaalisesti puhujan tarkoituksen demonstroimalla sekä teki tulkkeesta kohdekielisen irtaantumalla lähdekielestä ja välittämällä vain sen, mitä puhuja oikeasti tarkoitti.

Toinen esimerkki kohdekielisen vastineen löytymisestä oli oppaan puhuessa sepän taidon oppimisesta. ”*Kun sanotaan, että kukaan ei ole seppä syntyesään, niin sitä se nimenomaan tarkoitti, että taitoja opeteltiin usean vuoden ajan ja nimenomaan työn kautta, eli sepäksi ei tulla lukemalla, vaan takomalla, eli sepän taidot opittiin ammatin kautta.*” Tulkkkaus oli KUKA OS-kaar. SYNTYÄ JO VALMIS SEPPÄ EI VAAN TAITO VUOSIxxx OPISKELLAxx OS LUKEAxx SEPPÄ TAITO OPPIA EI / AMMATTI TYÖ KAUTTA OPPIA TAITO. Tulkki jätti oppaan turhan toiston pois ja keskittyi viestin sisältöön. Lisäyksistä esimerkkinä oli ilmaisu Tulilaulut-kohteessa: ” – – *tuli on inspiroinut myös musiikin tekijöitä.*” Tulkkkaus oli TULI-4 MUSIIKKI HÄNxx-3 VAIKUTTAA-4-3 HALUTA OS.kaar LAULU KIRJOITTA. Lähdekielessä ei mainita, että musiikin tekijät olisivat kirjoittaneet lauluja, mutta tulkki lisäsi tämän informaation kohdekielellä tarkennuksena, jolloin merkitys välittyi selvästi.

Negatiivisia ilmauksia löytyi yhteensä kolme kappaletta. Näistä kaksi kuului viittoman puuttumiseen ja yksi väärään viittomavalintaan. Viittoma puuttui lauseesta, jonka opas sanoi ennen Tuliporttiin menemistä: ”*Tuliportti on animaatio kahden Turun taideakatemia opiskelijan tekemä ja näkemys tulen merkityksestä ihmiselle, sen hyödyistä ja haitoista.*” Tulkkkaus oli: ELOKUVA KAKSI TAIDE AKATEMIA OPISKELIJA TEHDÄ OS-tuliportti HYÖTY MYÖS HAITTA. Viittoma TULI puuttui lauseesta, jolloin merkitys muuttui. Nyt lause tarkoitti, että elokuvan tekemisestä oli sekä hyötyä että haittaa. Väärä viittomavalinta oli esimerkiksi lauseessa, jonka opas sanoi palaneella Tiirikkalankadulla: ”*Eli uhriluku oli 27. Se ei ollut hirvittävän suuri uhriluku verrattuna sen ajan kaupunkipaloihin, mutta toki menetettyjä ihmisiä joka ikinen.*” Tulkkkaus oli: UHRI LUKU 27 YHTEENSÄ / SUURI UHRI LUKU EI / MUTTA JOKAINEN IHMINEN KUKA KUOLLUT. Merkitys jäi vajaaksi, koska puhujan sävy ei välittynyt ja tulkkeessa vain todettiin, että

ihmisiä on kuollut. Merkitys olisi välittynyt paremmin, jos tulkki olisi viittonut esimerkiksi KUITENKIN SURULLINEN TAPAHTUA IHMINENx KUOLLA.

Ensimmäistä ja viimeistä tulkkausta verrattaessa huomasi selvästi, että kehitystä tapahtui vuoden aikana. Osasimme loppuvuodesta paremmin tuottaa puhujan tarkoituksen viittomakielelle, emmekä olleet niin kiinni lähdekielessä kuin tulkkausten alussa. Tuolloin virheet liittyivät enemmän siihen, että emme saaneet tulkkeestamme kohdekielistä, vaan tuotimme tulkkausratkaisuja suomen kielen mukaan. Loppua kohden virheet vähenivät, ja niiden laatu muuttui. Loppussa virheet olivat puhtaita viittomavirheitä, mutta tulkkaus oli kohdekielistä ja merkitys välittyi.

7.2.3 Poisjätöt

Virheellisten poisjätöjen tutkimisessa halusimme kiinnittää huomiota erityisesti sellaisiin asioihin, joissa tulkkausta seuraava asiakas ei olisi saanut samaa tietoa kuin suomenkielistä opastusta seuraava asiakas. Vaikka merkityssisältö välittyi, saattoi yksittäisiä asioita, kuten vuosilukuja ja termejä, jäädä tulkkaamatta. Useat muuttujat vaikuttivat virheellisiin poisjätöihin. Virheellisten poisjätöjen kehittymistä tutkittaessa ei voinut tarkastella esimerkiksi ainoastaan ensimmäistä ja viimeistä tulkkauskierrosta, sillä puhujat olivat puhenopeudeltaan ja tyyliältään erilaiset. Otimme tarkempaan vertailuun kaksi ensimmäistä ja kaksi viimeistä kuukautta, eli maaliskuun ja huhtikuun sekä marraskuun ja joulukuun. Näin ollen pystyimme konkreettisesti laskemaan kuinka paljon poisjätöjen määrä vähenee loppua kohden huolimatta siitä, millainen opas oli kyseessä. Laskimme virheellisten poisjätöjen määrän yhteen ja vertailimme niitä kokonaisuuksina. Virheellisten poisjätöjen määrä tulkkausten loppuun mennessä väheni noin 41 prosenttia.

Ensimmäisinä kuukausina poisjättöjä laskettiin yhteensä 66 kappaletta. Virheellisiä poisjättöjä ei voinut luokitella suoraan esimerkiksi niiden syiden perusteella. Poisjätöt saattoivat aiheutua muun muassa tulkin viittomavaraston rajallisuuden,

pidentyneen viiveen, paikan valinnan tai tulkkausnopeuden vuoksi. Ensimmäisinä kuukausina tulkki ei hallinnut termejä riittävän hyvin, jolloin aikaa kului prosessointiin ja tuen vastaanottamiseen. Tämä vaikutti viiveen pidentymiseen ja sanotun viestin unohtamiseen. Esimerkiksi luetteloissa saattoi yksi sana jäädä kokonaan tulkkaamatta, jos tulkki tarvitsi aikaisempaan viittomaan tukea. Esimerkiksi Tee tuli! -kohteessa tulkki tarvitsi tukea sanaan *tulipora*, jonka jälkeen häneltä jäi tulkkaamatta viittomat KARKKU ja PIIKIVI.

Erityisesti ensimmäisinä kuukausina tulkkausnopeus vaikutti poisjättöihin. Esimerkiksi oppaan puhuessa Jeanne d’Arcista tulkilla kului aikaa nimen sormittamiseen, minkä jälkeen oppaan tarkennus *Ranskan suojelupyhimys* jäi tulkkaamatta. Myös vaativien suomenkielisten sanontojen merkitysten prosessointi vei tulkilta aikaa, mikä vaikutti viittomien tai kokonaisuuksien poisjättöihin. Esimerkiksi Skandaalin käryä -kohteessa, kun opas selosti Ukko ylijumalan ja Thorin taisteluista käyttäen kielikuvia ja vaikeita termejä, tulkki joutui nopeasti tulkkaamaan asioita, joista hänellä ei ollut valmista tietoa. Tämä aiheutti tulkkauksen hidastumisen ja tuntemattomien termien, kuten *vaaja*, poisjättöjä.

Tulkilla oli usein myös vaikeuksia koota lauseet kokonaisuuksiksi, ja monista lauseista jäi verbi tai lauseelle oleellinen tekijä pois. Esimerkiksi oppaan ehdotuksen ” – – *voi tulla kokeilemaan ennätyksen rikkomista* – –” tulkki viittoi VOI MYÖHEMMIN KOKEILLA RIKKOA. Kun lauseesta jäi pois viittoma ENNÄTYS, muuttui sen merkityssisältö kokonaan. Yleisesti tulkkauksissa ongelmaksi koitui kokonaisuuksien muodostaminen, ja lauseet jäivät vaikeasti ymmärrettäviksi. Esimerkiksi, kun tulkki jätti tulkkeestaan pois ilmauksen *koska* tai *tästä syystä*, vaikutti hän sillä koko lauseen pääajatukseen.

Tulkin paikan valinnalla oli selkeä merkitys aiheutuneisiin poisjättöihin. Ensimmäisinä kuukausina tulkki ei osannut sijoittautua tarpeeksi lähelle opasta eikä näin ollen kuullut kaikkea, mitä sanottiin. Tämä aiheutti lähes automaattisesti virheellisiä poisjättöjä. Tulkin huono paikka vaikutti osaltaan myös yleisön kommenttien poisjättöihin. Vaihtelevasti tulkki ei joko kuullut yleisön kommentteja, tai hänellä oli oppaan tulkkaus edelleen kesken. Myös tulkin liikkuminen ja tulk-

kaaminen samanaikaisesti aiheutti poisjättöjä ja epäselvyyttä. Välillä tulkki saattoi kääntää selkensä asiakkaalle, jolloin poisjätto tapahtui käytännössä automaattisesti.

Kahtena viimeisenä kuukautena virheellisiä poisjättöjä tehtiin yhteensä 39 kappaletta. Puhujan vaikutus tulkin tekemiin poisjätöihin oli selkeästi havaittavissa kahden viimeisen kuukauden välillä. Kaiken kaikkiaan 39 virheestä 15 tehtiin marraskuussa ja 24 joulukuussa. Yhtenä syynä virheiden lukumäärän eroon voidaan kokea oppaan puhetyyliin tottuminen, sillä marraskuun opas oli sama kuin lokakuussa. Joulukuussa taas kierroksella oli ennestään tuntematon opas, joka puhui erittäin nopeasti ja lähes jatkuvasti asiapitoista tekstiä. Oppaan puhetyyli vaikutti selkeästi myös tehtyihin poisjätöihin. Vuoden viimeisellä tulkkauskeralla tulkkien tekemät virheet koskivat lähinnä yksittäisiä sanoja, ei niinkään kokonaisuuksia, mikä johtui puhutun kielen nopeudesta. Viittomanopeus ei kuitenkaan ollut niin vahvassa roolissa suhteessa poisjätöjen määrään, sillä tulkki sai tuotettua jatkuvasti ehjiä kokonaisuuksia.

Loppuvuoden tulkkauksissa oli nähtävissä, että poisjätöistä huolimatta asiassällön välittämisessä onnistuttiin. Suurin osa poisjätöistä termeistä oli lähinnä yksityiskohtia ja lukuja. Tulkki oli onnistunut kokonaisuudessa, mutta ei ollut ehtinyt lisätä kaikkia määriä tai oppaan käyttämiä lisäyksiä ja suomenkielisiä ilmauksia. Tulkin tekemiä poisjätöjä olivat muun muassa *1900-luvun alussa, kolme vuotta ennen, 2000-luvulla ja 11 tuhatta*. Huolimatta tulkkauksesta poisjätöistä viittomista, tulkki ehti tulkata kaikki oppaan muodostamat lauseet. Yhtään poisjätöä ei tullut viittomavaraston puutteellisuuden vuoksi. Esimerkiksi kun opas kehotti yleisöä askartelemaan joulukortteja ja joulukoristeita, tulkki ehti tulkata ainoastaan ensimmäisen asian. Tulkki sai tulkattua oppaan ajatuksen, mutta ei ehtinyt tuottamaan kaikkia viittomia, joita suomenkielisessä puheessa oli.

7.2.4 Viittomakielisyys

Jaoimme viittomakielisyyden kuuteen eri luokkaan sen perusteella, minkä yläot-sikon alle viittomakieliset ilmaukset sopivat ja jaoimme tulkkauksessa esiintyvät ilmaukset niiden alle. Luokat olivat retoriset kysymykset, lisäykset tulkkaukses-sa, osoitukset, listapojun käyttö, sanajärjestys, sekä kuvailu. Retoriset kysy-mykset ovat viittomakielelle tyypillisiä. Niiden avulla voidaan nostaa esille pu-heenaihe ja niitä voidaan käyttää, kun keskustelijat tietävät vastauksen ja ajatte-levat puhuttavasta asiasta samalla tavalla. (Lastama 2009, 35.) Lisäykset kuu-luvat pragmaattisiin adaptaatioihin. Muita pragmaattisia adaptaatioita ovat pois-tot, järjestyksen muutokset ja korvaukset. Näiden avulla voidaan lähdekieltä muokata niin, että viesti on kohdekielessä kulttuuri- ja kieliympäristöön sopiva. (Hytönen 2006, 78.)

Viittomakieleen kuuluvat myös osoitukset. Yleensä ensin nimetään tarkoite, jos-ta puhutaan, jonka jälkeen sille osoitetaan etusormella paikka viittomatilassa (LIITE 7). Osoitukset tulkitaan aina tilanteen ja edeltävän tekstin mukaan. (Ris-sanen 1990, 17–18, 36.) Koska näyttelyssä käytimme osoituksia enimmäkseen paikantamaan näyttelykohteita, valitsimme sen yhdeksi luokaksi.

Sanajärjestyksen alle laitoimme ilmaukset, jotka noudattivat mielestämme sel-keimmin viittomakielistä sanajärjestystä. Viittomakielistä sanajärjestystä on tut-kittu vähän ja monet asiat vaikuttavat viittomajärjestykseen. Yksi näkökulma on, että ensin sanotaan tarkoite, eli mistä puhutaan ja tämän jälkeen se, mitä tar-koitteesta sanotaan. (Rissanen 2000, 147–148.) Tätä näkökulmaa käytimme myös tutkielmassamme. Kuvailulla olemme tarkoittaneet esimerkiksi toiminnan kuvailua. Näyttelyssä oli paljon toiminnallisia kohteita, joista esimerkkinä Pelas-ta hyppääjä! -kohde. Tässä kohteessa pelaaja liikkui matolla edestakaisin ja pelasti valkokankaalla näkyvästä palavasta talosta hyppääviä ihmisiä pelastus-purjeeseen.

Otimme lähempään tarkasteluun vuoden ensimmäisen ja viimeisen tulkkauk-sen, eli maaliskuun ja joulukuun tulkkaukset. Tästä oli helppo saada kokonais-

kuva siitä, oliko viittomakielisyys osaltaan kehittynyt tulkkauksessamme ja mitä vuoden aikana oli tapahtunut. Suurin luokka ovat osoitukset, johon kuului maaliskuussa 6 ja joulukuussa 18 ilmausta. Osoituksia käytettiin eniten havainnollistamaan mainittujen näyttelykohteiden sijainteja sekä toimintoja, joita opas demonstroi näyttelyssä. Esimerkki maaliskuulta näyttelykohteiden sijainnin osoituksesta oli: *"Tuolla on on toi maailmankartta – –"*. Tulkkaus oli: MAAILMA KARTTA OS-maailmankartan paikkaan. Esimerkki oppaan demonstroinnista oli: *"Sitte tämmösellä tulusraudalla isketään kipinöitä."* Tulkkaus oli: TULUS RAUTA ISKEÄ OS-oppaan kädessä olevaan tulukseen. Joulukuulta vastaavanlaiset esimerkit olivat: *"– – poltettu Logomon pihalla."* Tulkkaus oli: LOGOMO PIHA ALUE OS-ulos OIKEASTI POLTTAA. Oppaan demonstroinnista oli esimerkkinä: *"Tämän nimi on jousipora."* Tulkkaus oli: NIMI JOUSIPORA OS-jousipora.

Maaliskuussa tulkit näyttivät keskittyvän tulkkaamaan niin, että kaikille mainituille asioille pyrittiin aina antamaan viittoma, eikä osoituksia käytetty niin paljoa hyödyksi kuin joulukuussa. Tarkoitteen viittominen ensin ja sen jälkeen siihen viittaaminen osoituksella näytti säästävän aikaa tulkkauksessa. Joulukuun opas oli nopea puhumaan, minkä vuoksi osoituksia oli paljon enemmän kuin maaliskuussa. Verrattaessa maaliskuun ja joulukuun tulkkauksia osoitusten osalta, olemme selvästi oppineet hyödyntämään osoituksia muutenkin tulkkauksessa. Tulkkauksesta tuli näin myös visuaalista, kun osasimme käyttää näyttelytilaa hyödyksi.

Toiseksi suurin luokka ovat lisäykset, johon kuului maaliskuussa 10 ja joulukuussa 7 ilmausta. Lisäykset olivat luonteeltaan muun muassa sellaisia, jotka avasivat suomalaista kulttuuria viittomakielisille ja tekivät lauseista kokonaisia. Lisäykset saattoivat olla myös jonkin viittoman tai asian toistoa lauseen lopussa, mikä kokosi asiakokonaisuuden. Kulttuurin avaamisesta oli esimerkkinä tilanne maaliskuulta, jolloin opas kertoi Tulilauluja-kohteessa olevista lauluista. Hän mainitsi The Doors -bändin, jolloin tulkki teki tulkkaukseen lisäyksen: YHDYSVALLAT BÄNDI T-H-E D-O-O-R-S. Koska musiikki ei yleensä ole tuttu aihe viittomakielisille, niin tulkki sai välitettyä tiedon, että kyseessä on yhdysvaltalainen bändi.

Jotta lause olisi kokonainen ja kohdekielellä ymmärrettävä, tulkki voi tehdä siihen lisäyksiä. Esimerkkinä tästä oli lause Tiirikkalankadulla: *”Siihen aikaan, kun oli tää vanha ammattikuntalaitos voimissaan, et joka ammattikunnalla oli vanhin.”* Tulkkauksen oli: AIKAISEMMIN VANHA AMMATTI RYHMÄ VAHVA / JOKAINEN AMMATTI RYHMÄxx VANHIN HENKILÖ / IKÄÄN KUIN JOHTAJA / W (Wahlgren) LEIPURI OMA JOHTAJA. Tulkki avasi oppaan puhetta lisäämällä tulkkeen loppuun viimeisen lauseen, jotta lause olisi ymmärrettävä kohdekielellä.

Viittoman tai asian toistaminen lauseen lopussa kokosi asiakokonaisuuden ja näin ollen tulkkauksen oli selkeää ja helposti ymmärrettävää. Usein toisto myös korosti toistettavaa asiaa. Esimerkki tällaisesta lisäyksestä oli joulukuussa, kun opas kertoi alasimen valmistuksesta Sepän paja -kohteessa. *”Tarvitaan usein kaksikin seppää, koska sen valmistaminen on niin pitkäkestoinen prosessi.”* Tulkkauksen oli: TARVITA USEIN KAKSI SEPPÄ SYY PITKÄ KESTÄÄ PROSESSI KESTÄÄ PITKÄ VIIPYÄ. Tulkki teki lisäyksen loppuun prosessin pitkäkestoisuudesta, jolloin tulkkeessa korostui se, että alasimen valmistus oli pitkään kestävä prosessi. Ilman toistoa tulkkauksen ei korostaisi pitkäkestoisuutta riittävästi.

Lisäykset tulkkauksessa olivat selvästi yhteydessä puhujan puhenopeuteen. Tämä oli varmasti suurin syy siihen, miksi lisäykset vähenivät maaliskuusta joulukuuhun. Kun puhuja oli nopea, tulkki ei ehtinyt tekemään lisäyksiä tulkkaukseen, vaan pyrki saamaan kaiken tulkatuksi mahdollisimman ymmärrettävästi ilman lisäyksiä. Vertaukseksi voi ottaa lokakuun oppaan, joka puhui hitaasti. Tällöin tulkkeessa oli lisäyksiä yhteensä 13 kappaletta, eli enemmän kuin maaliskuun tai joulukuussa.

Kolmantena luokkana ovat retoriset kysymykset, johon kuului maaliskuussa kaksi ja joulukuussa kahdeksan ilmausta. Retoristen kysymysten avulla tulkit nostivat pääasiain esille, josta tulkkauksen oli helppo jatkaa. Esimerkki retorisesta kysymyksestä oli, kun opas ennen näyttelyyn sisään menemistä kertoi Logosta näyttelyvieraille. *”Se on hyvä aika minulle kertoa myös hieman tästä ra-*

kennuksen historiasta.” Tulkkaus oli: HYVÄ AIKA OLLA-AIKAA NYT KERTOJA TILA RAKENNUS HISTORIA MILLAINEN. Tästä tulkin oli helppo jatkaa aihetta, kun pääasia sanottiin ensin kysymyksen muodossa. Retoristen kysymysten määrä nousi vuoden alusta vuoden loppua kohden. Tulkit kehittyivät tässä, ja osasivat poimia lähdekielestä pääasian.

Viimeiset luokat olivat sanajärjestys, kuvailu ja listapoiju (katso alla). Sanajärjestyksessä sekä maaliskuussa että joulukuussa oli neljä ilmausta. Selkeimmin viittomakielinen sanajärjestys tuli esille muun muassa seuraavassa lauseessa: ”*Olen pyytänyt myös asiakkaita tossa animaation aikana miettimään niitä omia kokemuksia, mitä tuleen liittyen on.*” Tulkkaus oli: MINÄ MYÖS ASIAKAS OSKAARI MINÄ PYYTÄÄ MIETTIÄ OMA-2 KOKEMUS MILLAINEN TULI LIITTYÄ KOKEMUS MILLAINEN. Ensin mainittiin tekijä, MINÄ ja tämän jälkeen tekemisen kohde, ASIAKAS ja viimeisenä verbi, PYYTÄÄ. Viittomakielessä yleensä verbi tai kysymyssana on lauseen viimeinen osa. Esimerkkilauseessa myös kysymyssana oli viimeisenä lauseessa. Viittomakielen sanajärjestyksen kehitymisessä ei ollut maaliskuuta ja joulukuuta verrattaessa nähtävissä kehitystä, vaan taso pysyi samana. Kuten edellä mainittiin, niin puhujan puhenoisuus vaikutti tähänkin. Kun puhe oli nopeaa, tulkki ei ehtinyt paljoa miettimään viittomakielistä sanajärjestyksiä, vaan tulkkaus oli lähdekielen sanajärjestyksen mukainen.

Kuvailussa oli yhteensä neljä ilmausta maaliskuu- ja joulukuun aikana. Kuvailuun olimme ottaneet esimerkiksi Pikku palomies -kohteen, jossa opas kehotti lapsia kokeilemaan palomiehen pukua. Tulkkaus oli: KOKEILLA ”laittaa takki päälle ja housut jalkaan”. Tulkki kuvaili, kuinka puku laitetaan päälle. Kuvailuun liittyen kehittymistä ei tapahtunut, mutta myös tähän voi verrata puhujan puhenoisuutta, jolloin tulkillä ei jäänyt aikaa kuvailuun. Esimerkiksi marraskuussa, kun opas oli puhenoisuudeltaan hitaampi kuin joulukuussa, kuvailuja oli yhteensä kuusi kappaletta. Kaiken kaikkiaan tästä voi päätellä, että puhujalla ja hänen puhenoisuudellaan oli suuri vaikutus siihen, millaiseksi viittomakielisyys tulkkausmuodostui. Tulkin oli kuitenkin huolehdittava siitä, että tulkkaus oli kohdekielellä ymmärrettävää. Puhujan ei tarvinnut muuttaa puhetyyliään tulkin takia.

Viittomakielessä on olemassa erilaisia listapoijuja, jotka ovat ei-dominoivaan käteen luotavia visuaalisesti havaittavia viittauskohteita. Kiinteän listan aluksi viittoja kertoo, kuinka monta asiaa listalla on, ja antaa sen jälkeen ojentuneille sormille merkityksen. Sekventiaalisessa listassa viittoja luo yhden listapoijun kohteen kerrallaan, eli sormet saavat merkityksen ennen seuraavan ojentumista. Listapoijut kuvaavat tietyn mittaisia luetteloita asioista ja selkeyttävät tekstiä. Muodoltaan ne muistuttavat viittomakielen numeraaleja YKSI, KAKSI, KOLME, NELJÄ ja VIISI. Listapoijut tuotetaan ei-dominoivalla kädellä, minkä vuoksi ne voidaan jättää paikalleen viittomatilaan dominoivan käden jatkaessa asian viittomista. (Varsio 2009, 11–13.)

Listapoijua käytettiin maaliskuussa kerran, mutta joulukuussa ei kertaakaan. Listapoijun käyttöä kuitenkin esiintyi muinakin kuukausina kuin vain maaliskuussa, ja sen käyttö riippui paljolti siitä, sanoiko opas puheessaan luettelomaisia listoja. Joulukuussa oppaan puheessa ei tällaisia tullut, mutta listapoijua käytettiin aina, kun listattavia asioita oli monta. Esimerkki listapoijusta oli maaliskuulta, jolloin opas luutteli Rovio-kohteessa tulen eri elementtejä. ”– – *täs on rovio, elämä, intohimo, puhdistus ja rauta* – –” Tulkkkaus oli: ROVIO YKSI KAKSI ELÄMÄ KOLME INTOHIMO NELJÄ PUHDISTUS VIISI METALLI. Jos näihin asioihin palattaisiin myöhemmin, niin elementit olisivat valmiiksi paikannettu ei-dominoivan käden sormiin, ja tuolloin riittäisi vain osoitus siihen sormeeseen, mistä elementistä puhutaan.

7.2.5 Ilmeet

Ilmeet ovat tärkeä ei-manuaalinen elementti viittomakielessä, minkä takia halusimme sisällyttää ne tutkielmaamme. Ilmeet kehittyivät selvästi vuoden aikana. Ilmeet kantavat merkitystä, ja niillä voidaan joko täydentää tai kumota viitottu viesti. Ilmeet kerrostuvat viittoman tai viitotun jakson päälle, eli ne eivät yleensä esiinny yksinään. Viittomakielessä on kaksi erilaista kysymysilmettä, jotka ilmenevät ilmaisussa samanaikaisesti manuaalisen viittoman kanssa. Silmiä siristetään ja kulmia kurtistetaan MI- ja KU-alkuisissa kysymyksissä (mikä,

mitä, missä ja kuka, kuinka). Kyllä- ja ei -kysymysten ilmeissä olennaista on silmien suureneminen ja kulmakarvojen kohoaminen. (Rissanen, 1990, 101–102.)

Tulkkiopiskelijoilla jännitys aiheuttaa sen, että ilmeitä on vähäisesti (Roslöf & Veitonen 2006, 170). Näyttelykierrosten alkaessa tilanne oli uusi ja ennakointi hankalaa. Se aiheutti tulkkausten alussa jännitystä, joka näkyi tulkin ilmeissä. Ensimmäisissä tulkkauksissa ilmeet tukivat hyvin viestiä, mutta esimerkiksi puhujan olemus ja sävyt eivät välittyneet vahvasti. Ilmeet lisääntyivät, ja ne olivat monipuolisia tulkkausten edetessä. Verratessa maaliskuun tulkkausta syyskuun tulkkaukseen tulkin käyttämät ilmeet välittivät selvästi kysymysten ja painotusten lisäksi myös oppaan käyttämiä sävyjä ja humoristisesti sanottuja lausahduksia. Lokakuussa ja marraskuussa opas ei ollut läsnä tilanteessa ja puhui innottomasti. Tulkilla oli enemmän sävyjä kuin puhujalla ilmeiden käytön vuoksi. Näin ollen oppaan puhe ja tulkkaus eivät olleet samassa rekisterissä. Oppaan kertoessa jostakin asiasta innostuneesti myös tulkkaus muuttui entistä innostuneemmaksi.

Vuoden aikana tulkkauksissa näkyi kaksi elementtiä alusta asti selkeästi. Painotukset ja kysymysilmeet olivat toimivia kaikissa tulkkauksissa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Ilmeet korvasivat joissakin lauseissa toimivasti adverbien, kuten lähtökielen sanat *aika*, *melko* ja *jokseenkin*. Ne näkyivät tulkkeessa ainoastaan ilmeenä, eikä tulkki käyttänyt niiden kohdalla manuaalista viittomaa. Esimerkiksi oppaan kertoessa, että ”*tulitikut olivat aika kalliita*” tulkki ei käyttänyt erillistä viittomaa adverbien kohdalla. Tulkki käytti ainoastaan viittomaa KALLIS, jonka aikana kulmien kohoamisesta ja viittoman liikkeestä ilmeni suomen kielen adverbi *aika*.

Toukokuussa yleisökierroksen opas oli puhetahdiltaan nopeampi verrattuna kahteen ensimmäiseen tulkkauskertaan. Silloin tulkin ilmeestä näkyi monessa kohtaa epävarmuus ja tuen tarve. Esimerkiksi oppaan mainitessa sanan *pokasaha*, tulkin ilmeestä oli selvästi nähtävissä, että hän ei ymmärtänyt sanan tarkoitusta eikä tiennyt sille viittomaa. Tulkkauksissa ei kuitenkaan kertaakaan

näkynyt sitä, että tulkki olisi ihmetellyt oppaan kertomia asioita tai antanut mielihiteensä näkyä tulkkeessa. Esimerkiksi tulkin ilmeestä ei näkynyt sitä, että opas sanoi väärin Turun palon vuoden, vaikka hän tiedosti oppaan maininneen vuosiluvun väärin. Tulkkausten edetessä tulkin olemus muuttui ammattimaisemmaksi, sillä epävarmuutta ja ymmärtämisvaikeuksia ei näkynyt ilmeissä.

Ilmeitä tarkastellessa oli huomattavissa tulkkitiimin kolmen tulkin välillä yksilöllistä kehittymistä. Tulkeista yhdellä oli monessa alkuvuoden tulkkauksessa maneerina kurtistaa kulmia liialti, mikä ei varsinaisesti vaikuttanut tulkkauksen ymmärrettävyyteen. Maneeri liittyi siihen, että tulkki nähtävästi mielti, millä tavalla tulkkaisi oppaan puheen. Ilmeet kehittyivät tulkkausten edetessä siten, että tulkki pääsi maneeristaan irti. Toisella tulkkitiimin jäsenellä oli tulkkausten alkaessa ilmeitä vähäisesti. Alkuvuonna tulkki sai lehtorilta palautetta, että ilmeitä voisi olla enemmän. Hänen kohdallaan ilmeet kehittyivät jokaisella tulkkauskerralla siten, että syyskuun tulkkauksen analyysissä ei löytynyt huomioita puutteellisesta ilmeiden käytöstä.

Viittomakielessä ilmeet toimivat yhdessä pään ja vartalon liikkeiden kanssa yleisimmin operaattoreina. Viittomakielessä kierto voidaan ilmaista päänpuodistuksella, leksikaalisella kiellolla tai kiertoartikkelilla. Yleisin kierto-operaattori on päänpuodistus. Vakuutusoperaattorilla puolestaan tarkoitetaan pään nyökyttämistä, jolla pyritään vakuuttamaan jotakin tai viittoja pyrkii vakuuttamaan jostakin asiasta, jota tiedustelee. Kierto- ja vakuutusoperaattorit voivat ilmetä lauseissa useamman viittoman ajan. (Rissanen, 1990, 101–103.) Tulkkauksissa ilmeet ja eri operaattorit yhdessä tukivat oppaan tuottaman viestin sisältöä. Tulkkauksissa vuoden alusta asti vakuutusoperaattorit olivat selviä ja pään nyökytyksen lisäksi ilme oli vakuutteleva. Tulkki käytti usein lauseissa kierto-operaattorina päänpuodistusta, joka alkoi ennen kiertoartikkelia.

7.2.6 Paikantaminen ja visuaalisuus

Viittomakielisessä ilmaisussa vastaanottajalle pitää tehdä näkyväksi asiat, jotka eivät ole tilanteessa nähtävissä. Paikantamisella esitellään vastaanottajalle tarkoitteet, jotka eivät ole fyysisesti läsnä tilanteessa. Viittomatilaan voi paikantaa poissaolevat tarkoitteet ja ikään kuin rakentaa pienoismallin tilanteesta. Siinä näkyvät tarkoitteet, paikat ja niiden väliset suhteet. Paikantaminen on luonteeltaan egosentristä. Viittoja välittää näkökulmansa tilasta vastaanottajalle. (Rissanen 1990, 17,19.) Tulkkauksessa paikantamisen keinoina käytettiin katsetta, osoituksia, vartalon liikettä, klassifikaattoreita ja listapojua. Myös monisuuntaisia verbejä käytettiin siten, että toiminta ilmeni visuaalisesti.

Yksi keskeisimpiä paikantamisstrategioita viittomakielessä on reaalisuusperiaate, jonka mukaan tositahtumista kertoessa tarkoitteet sijoitetaan oikeille paikoilleen todellisen tilanteen mukaisesti (Rissanen 1990, 18). Vuoden 1827 Turun palo oli yksi näyttelyn teemoista, ja jokaisella opastuskierroksella kerrottiin sen syttymisestä ja leviämisestä Puutorilta kohti Turun keskustaa ja Aurajokea. Toisen tulkatun yleisöopastuksen jälkeen kävimme tulkkitiimissä läpi, millä tavalla palo levisi ja miten tulevilla tulkkauskerroilla paikantamisen voisi toteuttaa viittomatilaan. Päädyimme siihen, että Aninkaistenmäellä sijaitseva Puutori, mistä palo alkoi, oli helpoin sijoittaa neutraalitulassa lähelle viittojaa, paikkaan 3 tai 4. Valmiin tulkkausratkaisun miettiminen helpotti tulkkaustilannetta, eikä tulkin tarvinnut erikseen miettiä paikantamisratkaisuja. Tulkki pystyi täten kohdistamaan resurssinsa siihen, että sai tehtyä tulkkeesta mahdollisimman kohdekielisen.

Tulkit käyttivät koko viittomatilaa hyväkseen sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti. Horisontaalisen viittomatilan käytöstä on hyvä esimerkki Sepän paja -kohteesta, missä opas kertoi sepän pajojen aikoinaan sijainneen kaukana kyläyhteisöistä. Tulkki paikansi kylän lähelle itseään paikkaan 1 ja sepän pajan kauemmas paikkaan 5. Kaupunkipaloja ja metsäpaloja -kohteessa opas kertoi erilaisista tulipaloista. Tulkki paikansi oppaan mainitsevat paikat viittomatilaan vertikaalisesti, eli hän ikään kuin loi eteensä maailmankartan. Hän viittasi luo-

maansa karttaan katseella ja osoituksella nimettyään, mistä kohteesta puhuttiin. Esimerkiksi, kun opas kertoi vuoden 2010 Venäjän palosta ja sen aiheuttaman savun leviämisestä myös Suomen puolelle, tulkki paikansi Venäjän kartalle paikkaan 3 ja Suomen sen vasemmalle puolelle paikkaan 4. Savun leviäminen kuvattiin viittomalla SAVU LEVITÄ-3-4, jolloin käytettiin aiemmin tilaan paikannettuja kohteita hyväksi.

Viittomatilan paikkoja 3 ja 4 käytettiin kaikkein eniten hyväksi siten, että tulkki paikansi vartalon liikkeellään kaksi eri asiaa viittomatilaan. Ennen tai jälkeen tarkoitteen nimeämistä paikantamiseen käytettiin ainoastaan vartalon liikettä tai sen lisäksi osoitusta. Opas esimerkiksi kertoi, että varhaisina tulentekomenetelminä oli kahden kiven iskeminen toisiinsa tai kiven iskeminen tulusraudalla. Tulkki erotti kaksi menetelmää viittomalla ensin KAKSI KIVI, minkä jälkeen hän käytti viittomaa TAI tehden samalla vartalon liikkeen paikasta 4 paikkaan 3. Vartalon liikkeen jälkeen tulkki viittoi paikassa 3 KIVI RAUTA ”iskeä kiveä”, jolloin menetelmät erottuivat selkeästi toisistaan.

Turun paloa käsiteltiin näyttelyn monissa kohteissa. Turku palaa! -kohteessa opas esitteli kaupungista tehdyn pienoismallin ja käytti puheensa tukena osoituksia. Tulkin ei tarvinnut kiinnittää tilanteessa huomiota, mihin opas osoittaa, vaan hän pystyi suuntaamaan katseensa yleisöön. Koska kaupungin pienoismalli ja palon leviämisen suunta oli edellisiltä opastuskierroksilta tuttu, tulkki pystyi keskittymään siihen, mitä opas sanoi.

Visuaalisia tulkkausratkaisuja oli jokaisella kerralla, mutta niiden määrä lisääntyi vuoden aikana. Esimerkiksi huhtikuun tulkkauksessa, kun opas kehotti näyttelyvieraita seisomaan keskellä huonetta Tuliportti-kohteessa, tulkki ilmaisi asian tulkkauksella HUONE KESKELLÄ SEISOA KLASS-ihminen. Tulkki käytti perusviittomien lisäksi ihmistä kuvaavaa V-käsimuotoista klassifikaattoria kuvaamaan huoneen keskellä seisovia ihmisiä, mikä teki tulkkauksesta visuaalisen ja helposti ymmärrettävän.

Kolmessa viimeisessä tulkkauksessa tulkki hyödynsi useasti tarkoitetta, josta puhuttiin. Esimerkiksi lokakuussa opas kertoi tulipalojen useasti alkavan siten, että salama iski puuhun ja sytytti tulipalon. Tulkki käytti tulkatessaan nominaali-viittomaa PUU, johon paikansi viittoman SALAMA siten, että liikkeen loppupaikka oli kiinni ei-dominoivassa kädessä, joka kuvasti puun runkoa. Tulkkaus jatkui siten, että ei-dominoiva käsi jäi paikalleen toimien TULI-viittoman artikulaatiopaikkana.

Monisuuntaisesta verbistä ilmenee teon suorittaja ja kokija tai kohde (Rissanen 1990, 118). Tulkkauksessa käytettiin monisuuntaista ANTAA-verbiä toimivasti ja visuaalisesti muuntelemalla sen alku- ja päätepaikkoja. Esimerkiksi toukokuussa Jumalalta saatu lahja viitottiin seuraavasti: JUMALA LAHJA-3y ANTAA-3y-1a. Tulkki ilmaisi visuaalisesti viittomatilan vertikaalisuutta hyväksikäyttäen sen, kuka antaa lahjan ja kenelle. ANTAA-viittomaa käytettiin myös tilanteessa, jossa opas kertoi täytetyn Hiiri-hevoson olevan lahjoitus näyttelyä varten. Opas ei maininnut keneltä hevonen on saatu, mutta tulkki tulkki asian LAHJA-3 ANTAA-3-1, josta näkyy, että se on nimenomaan lahjoitettu.

Visuaalista ilmausta edesauttoi se, että näyttelykohteet olivat ulkoisilta piirteiltään tuttuja tulkille. Esimerkiksi huhtikuun tulkkauksessa pumppukärryn kuvailu oli visuaalista, sillä tarkoite oli tulkille tuttu kuivaharjoittelun ja ensimmäisen tulkkauskerän jälkeen. Tulkki osasi sijoittaa pumppukärryn osat ja kuvailla sen toimintaperiaatteen oikein, sillä hän oli nähnyt pumppukärryn aikaisemmin ja nähnyt kuinka se toimii. Kesäkuun yleisöopastuksella opas kertoi Rovio-kohteessa tulen eri elementeistä esittelemällä niitä tv-ruudulta. Elementtien nimet oli merkitty ympyrän sisälle siten, että tv-ruudun molemmilla pystysuuntaisilla sivuilla oli allekkain kolme elementtiä. Tulkki kuvasi elementtivalikkoa käyttämällä kaksoikäisesti klassifikaattoria, jossa sormet ovat harallaan koukistettuina. Se kuvasi ympyrän muodon, niiden määrän ja suhteet toisiinsa.

7.3 Tilannekontekstin vaikutus tulkkaukseen

Tilannekontekstilla tarkoitetaan ulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tulkkaukseen. Vik-Tuovinen (2008, 42–46) toteaa, että tulkkaukseen ulkoisesti vaikuttavia tekijöitä on vaikea erotella ja jaotella. Tulkin on vaikea tietää etukäteen kaikkia tai edes suurinta osaa tulkkaukseen vaikuttavista muuttujista. Kuitenkin, mitä enemmän taitoja hänellä on, sitä paremmin hänen on mahdollista valmistautua tulevaan tilanteeseen ja muuttujiin. Fyysisen ympäristön tunteminen auttaa tulkkia ehkäisemään ongelmia ja luomaan käsityksen siitä, miten kommunikaatio tulee mahdollisesti etenemään. Myös osapuolten tietoisuudella tulkin roolista ja sen käytöstä on keskeinen vaikutus tulkkaus tilanteeseen. Tulkki voi vaikuttaa ulkoisiin tekijöihin esimerkiksi paikan valinnalla, mutta suurimpaan osaan tekijöistä hän voi ainoastaan sopeutua.

Tulkkausemme analyysissä ulkoisia ominaisuuksia olivat tuen vastaanottaminen, paikan valinta ja puhujan vaikutus tulkkaukseen. Tuen vastaanottaminen vaikutti tulkkauksen sujuvuuteen ja oikeellisuuteen, mutta osaltaan saattoi myös häiritä tilanteen luontevuutta. Paikan valinta vaikutti tulkkauksessa sekä tehtyihin virheisiin että tulkin ja oppaan luontevaan kommunikaatioon. Myös oppaiden vaihtuminen vaikutti tulkin tekemiin tulkkausratkaisuihin sekä positiivisesti että negatiivisesti.

7.3.1 Tuen vastaanottaminen

Tuen vastaanottaminen ja sen tarpeellisuus ei tulkkausprojektin aikana ainoastaan vähentynyt, vaan se myös muutti muotoaan. Tuen tarpeen laatu muuttui oleellisesti samaan aikaan, kun tulkkauskerroilla toistuivat samat termit ja käsitteet. Kun yksittäisiä viittomia ja vuosilukuja ei tarvinnut pyytää tuelta, tulkki saattoi keskittyä lausetason ratkaisuihin. Tämä vaikutti siihen, että tulkki pyysi ainoastaan silloin tukea, kun ei kuullut tai hänen viiveensä kasvoi liian pitkäksi. Tällöin myös tukitulkin oli helpompi keskittyä tukemaan kokonaisuutta, ja tuen soveltaminen oli aktiivitulkkille helpompaa ja sujuvampaa. Aktiivivuorossa oleva

tulkki ilmaisi katseellaan ja ilmeillään tarvitessaan tukea. Tuen tarpeen muuttuessa ilmeet muuttuivat tasaisemmiksi ja huomaamattommiksi. Loppuvaiheessa tuen tarve liittyi lähinnä käsitteiden varmistamiseen, mikä näkyi aktiivitulkin kasvoilla. Jos tulkki ei ollut varma viittoman oikeellisuudesta, hän viittosi sen kohottamalla samalla kulmiaan. Tällöin tukitulkki saattoi viestiä aktiivivuorossa olevalle tulkille non-verbaalisesti ja antaa hänelle kannustusta esimerkiksi nyökyttelemällä.

Ensimmäisten kuukausien aikana tuen tarvitseminen näkyi selkeästi epäröivästä katseesta sekä tulkkauksen pysähtymisestä. Tulkkausten alkuvaiheessa tuen vastaanottaminen näkyi yksittäisten viittomien sekä lukujen tarpeessa. Tulkki tarvitsi tukea muun muassa Tuli on irti! -näyttelyä varten suunnitelluissa viittomissa sekä vuosiluvuissa, jotka esiintyivät usein näyttelyssä. Tukea tarvittiin muun muassa viittomiin SKANDAALIN KÄRYÄ, JOUSIPORA ja KÄSIPORA, sekä erikoisimpiin kaupunkien viittomiin. Aktiivivuorossa oleva tulkki pyysi tukea aina juuri samanaikaisesti, kun hän ei keksinyt viittomavastinetta. Tuen tarve oli siis kiinni hetkessä ja yksittäisissä sanoissa, ei niinkään kokonaisuuksissa. Tukitulkki ei tästä syystä kyennyt ennakoimaan, milloin aktiivivuorossa oleva tulkki tarvitsi tukea. Kun aktiivivuorossa oleva tulkki ei voinut jatkaa ilman tarvitsemaansa tukea, tulkkaus muuttui katkonaiseksi tai keskeytyi kokonaan.

Vuoden loppua kohden aktiivivuorossa olevan tulkin ja tukitulkin kommunikaatio mukautui luontevaksi. Aktiivivuorossa oleva tulkki saattoi jopa etukäteen mainita tuelle, että tulee tarvitsemaan tukea kohteeseen siirryttäessä. Tämä saattoi joutua esimerkiksi väsymyksestä tai epävarmuudesta puhujaa kohtaan. Tukitulkin oli mahdollista miettiä ratkaisuja jatkuvasti ja viittoa aktiivivuorossa olevalle tulkille kokonaisuuksia, jotka oli mahdollista kopioida tulkkaukseen. Tulkeille kehittyi selkeästi myös samanlainen skeema tulkkauksesta. Jos lause jäi aktiivitulkitta kokonaan kesken, esimerkiksi huonon kuuluvuuden vuoksi, oli tukitulkin helppo jatkaa lause loppuun. Loppuvuodesta yksittäisten viittomien puute väheni huomattavasti, ja tulkki tarvitsi lähinnä lukuja ja asiakokonaisuuksia.

7.3.2 Paikan valinta

Aktiivivuorossa olevan tulkin varmuuden ja tulkkaustilanteen sujuvuuden kehityksestä oli selkeästi huomattavissa, että tulkin paikan valinta kehittyi vuoden aikana. Tulkki oli joka kerta tietoinen, ettei asetu näyttelykohteen eteen, mutta paikkavalinnat ja ratkaisut muuttuivat selkeästi luonnollisiksi. Koko vuoden aikana haasteita aiheuttivat muun muassa yleisön määrä, ajoittain pienet näyttelytilat sekä kaukaa esitetyt yleisön kysymykset. Tulkin oli jatkuvasti oltava valppaana, jotta löytäisi itselleen sopivan paikan samalla kun yleisö siirtyi kohteesta toiseen. Koska ensimmäisillä kerroilla näyttelytilassa tulkkaamisesta ei juuri ollut kokemusta, ei vielä ollut selkeää, missä kohdissa olisi kannattavaa seistä. Tällöin tukitulkki saattoi opastaa aktiivivuorossa olevaa tulkkia siirtymään esimerkiksi paremmin valaistuun paikkaan. Viimeisten kuukausien aikana näkyi selvästi, kuinka tulkki itse valitsi vaikeissa valo-olosuhteissakin nopeasti parhaan mahdollisen tulkkauspaikan ajatellen muun muassa omia vaatteitaan.

Ensimmäisinä kuukausina tulkki liikkui jatkuvasti lähellä opasta, myös silloin kun hän puhui kävellessään. Tällöin tulkille koitui vaikeaksi kävellä ja viittoja samanaikaisesti, mikä aiheutti usein epäselvyyttä viittomiseen. Oli kuitenkin huomattavaa, että vaikka tulkilla oli tarve pysyä jatkuvasti lähellä opasta, hän jäi seisomaan kauas puhujasta kohteeseen pysähdyttäessä. Tulkin jäädessä liian kauas oppaasta, asiakkaalle saattoi olla haastavaa seurata toimintaa ja tulkkausta samanaikaisesti. Esimerkiksi Tee tuli! -kohteessa opas demonstroi yleisölle entisaikaista tulen valmistusta. Jos tulkki ei rohkeasti mennyt oppaan lähelle, oli tulkkauksen seuraaminen esityksen kanssa samanaikaisesti lähes mahdotonta. Liian pitkä välimatka puhujaan aiheutti myös akustiikan vuoksi ongelmia tulkkaukseen. Tulkki kuuli ajoittain huonosti ja joutui näin ollen jättämään pois asioita. Tulkkausten alkupuolella tulkilla oli ajoittain selvästi myös ongelmia löytää sopiva rintamasuunta asiakkaaseen ja oppaaseen. Esimerkiksi Kaupunkipaloja ja metsäpaloja -kohteessa tulkin oli vaikeaa löytää sopiva paikka, jotta asiakkaan olisi helppo nähdä tulkkaus ja tulkin olisi helppo nähdä samanaikaisesti minne opas osoittaa.

Vuoden lopulla tulkki haki paikkansa sujuvasti oppaan vierestä, eikä häntä hermostuttanut mennä mahdollisimman lähelle puhujaa. Myös oppaan vaihtaessa paikkaa näyttelykohteen sisällä tulkki osasi asiallisesti ja luontevasti vaihtaa paikkaansa lähemmäs puhujaa. Oppaan puhuessa ja kävellessä samanaikaisesti tulkki joko odotti paikallaan, että sai viitottua asiakokonaisuutensa loppuun tai viittoi asian seuraavassa kohteessa konsekutiivisesti. Tällöin tulkkkaus oli kokonaisuudessaan siistimpää ja ymmärrettävämpää. Tulkilla oli viimeisten tulkkkaus-ten aikana parempi kontakti oppaaseen pienemmän etäisyyden ansiosta. Oppaan oli helpompi huomioida tulkin tarpeet, kun hän näki vierestä, jos tulkkkaus oli edelleen kesken.

Kehitys paikan valinnassa näkyi loppuvuodesta osittain rutiinina. Tulkin oli helppo löytää suuressakin ihmisjoukossa paikkansa, kun osasi ennakoida paikan, jossa opas mahdollisesti aikoi seistä. Tottumus antoi tulkille myös varmuutta valita paikkansa epätavallisemmistakin kohteista. Esimerkiksi lähes kaikilla opastuskierroksilla opas puhui Rovio-kohteen sisällä, jossa avoimen kopin sisäseinille heijastettiin liikkuvia liekkejä. Vaikean taustan vuoksi tulkki päätti jäädä tulkkamaan kohteen ulkopuolelle. Kuitenkin viimeisellä kerralla, kun opas siirtyi aivan Rovio-kohteen takaosaan, siirtyi tulkki rohkeasti hänen viereensä. Loppujen lopuksi tulkkkausta ei ollut vaikea seurata, ja tulkilla oli mahdollista varmasti kuulla kaikki oppaan puheet.

7.3.3 Puhujan vaikutus tulkkaukseen

Oppaiden puhetyylillä oli selkeä vaikutus siihen, millaiseksi tulkkkaus muodostui. Melkein jokaisella opastetulla kierroksella oli eri opas, joten etukäteen ei voinut tietää, millainen hänen puhetyylinsä olisi. Yksi tulkkaukseen vaikuttava asia oli oppaan puhenopeus. Jos opas puhui nopeasti, se näkyi tulkkauksessa muun muassa poisjättöinä, tiivistyksinä ja tulkkeen lähdekielisytenä. Kun opas puhui nopeasti, tulkilla ei ollut aikaa prosessoida lähdekielistä viestiä. Asian edetessä nopeasti myös poisjättöjä tuli enemmän, sillä tulkin muisti ei riittänyt kaikkeen mitä opas oli jo sanonut. Tahdissa pysyäkseen tulkin oli vähennettävä kohde-

kielisiä tulkkausratkaisuja, koska niitä ei ollut aikaa tuottaa tai miettiä. Tulkin oli tästä syystä myös tiivistettävä puhujan viestiä.

Jos puhenopeus oli hidas, tulkillla oli aikaa jäsentää kuultua viestiä ja näin tuottaa enemmän kohdekielisiä ratkaisuja. Merkitys välittyi tästä syystä myös paremmin, ja tulkkaus oli kokonaisuudessaan selkeää. Tulkki ehti tekemään lisäyksiä ja kuvailuja erilaisista toiminnoista esimerkiksi Tee tuli! -kohteessa. Hidas puhetyyli ei aina kuitenkaan ollut pelkästään positiivinen asia. Jos puhuja mietti paljon, mitä seuraavaksi sanoisi tai sanoi vain sanan kerrallaan, tulkkaukseen tuli paljon pitkiä taukoja. Tulkin oli odotettava puhujan tuottamaa kokonaisuutta, jotta saisi tulkkeesta kohdekielistä. Ajoittain tulkin piti jättää viittoma ikään kuin ilmaan, sillä asia ei edennytkään sillä tahdilla kuin tulkki oli olettanut, vaan puhuja piti tauon kesken lauseen. Tästä välittyi asiakkaalle puhujan tyyli.

Siirryttäessä näyttelykohteesta toiseen osa oppaista odotti, että tulkki saisi asiakokonaisuuden tulkattua loppuun. Tämä ei aiheuttanut tulkillle paineita siitä, että asia pitäisi tulkata nopeasti, vaan hän sai rauhassa välitettyä merkityksen. Osa oppaista puolestaan lähti heti kulkemaan seuraavaan kohteeseen, kun sai viimeisen lauseensa loppuun. Vuoden alussa tulkki liikkui oppaan kanssa samaan aikaan. Sen vuoksi tulkki joutui välillä kävelemään takaperin, jotta tulkkaus näkyisi. Asiakkaalle seuraaminen olisi ollut tässä kohdassa hankalaa. Vuoden loppussa tulkki seisoj paikallaan siihen asti, kunnes sai asiakokonaisuuden tulkattua loppuun. Vasta tämän jälkeen hän lähti seuraamaan opasta.

Monet oppaat käyttivät viittomakielelle tyypillisiä retorisia kysymyksiä, jotka tulkin oli helppo kopioida suoraan tulkkaukseensa. Joskus kuitenkin saattoi käydä niin, että opas ei vastannutkaan retoriseen kysymykseensä, jolloin tulkkauksesta jäi merkitys puuttumaan. Tulkkaukseen vaikutti myös puhujan olemus tilanteessa. Kun opas oli johdonmukainen ja tiesi, mitä halusi sanoa, myös tulkkaaminen oli helppoa. Tulkin oli helppo välittää merkitys kohdekielelle, kun hänen ei tarvinnut prosessoida, mitä opas halusi sanoa.

Oppaat eivät paljoa eronneet puhetyyliltään, ja puhe oli enimmäkseen asiatyylistä ja luentomaista. Vuoden alussa huomasin, että tulkeilla kului enemmän aikaa prosessoida itse puhuttavaa asiaa, joten puhujan olemus ja äänensävyt jäivät vähemmälle huomiolle. Loppuvuodesta, kun asia oli jo tuttua, oli helpompaa ottaa huomioon puhujan olemus ja äänensävyt ja näin ollen myös välittää niitä tulkauksessa.

8 POHDINTA

Viittomakielen tulkkauksen kehittymistä ei ole tietääksemme aiemmin tutkittu siten, että tutkittavana olisi yhteen tiettyyn toistuvaan aiheeseen ja kontekstiin pohjautuvaa videomateriaalia. Työmme ansiosta saimme ainutlaatuisen tilaisuuden tutkia tulkkauksen kehittymistä runsaan videomateriaalin avulla. Tavoitteena oli luoda pohja, jonka avulla tätä asiaa voisi tutkia ja kartoittaa omien tulkkaustaitojen kehittymistä. Saimme tutkielmastamme sen tuloksen, että tulkkaus kehittyi vuoden aikana melkein kaikilla tutkimillamme osa-alueilla. Viittomakieli-syydessä tulokset eivät vastanneet oletustamme, sillä ensimmäistä ja viimeistä tulkkausta verratessa muutosta ei ollut havaittavissa. Arvioimme, että tämä joh-tui suurimmaksi osaksi oppaiden vaikutuksesta tulkkaukseen.

Tuloksista kävi ilmi, että puhujalla oli suuri vaikutus tulkkaukseen. Jos opas pu-hui nopeasti, tulkkausprosessi oli suoritettava nopeasti, ja tulkilla oli vaikeuksia pysyä puhujan tahdissa mukana. Tämä vaikutti siten, ettei tulkki ehtinyt riittä-västi analysoida lähdekieltä, jolloin tuotos ei ollut täysin kohdekielen normien mukainen. Tutkittavat asiat kytkeytyivät toisiinsa siten, että esimerkiksi tulkin paikan valinta vaikutti poisjättöihin ja poisjätöt puolestaan merkityssisällön välit-tymiseen. Jos tulkki valitsi paikan liian kaukaa oppaasta, kuuleminen vaikeutui, jolloin tulkkeeseen tuli poisjättöjä. Poisjätöt vaikuttivat merkityssisältöön jättä-mällä sen vajaaksi tai muuttamalla sen erilaiseksi kuin lähdekielessä.

Tutkielmamme tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi viittomakielen tulkkiopis-kelijoiden itsearvioinnissa. Opiskelijat voivat verrata tuloksiamme omiin heik-kouksiinsa ja vahvuuksiinsa ja siten kehittää tulkkauksellisia taitojaan. Tuloksis-tamme on hyötyä myös valmistuneille viittomakielentulkeille itsearvioinnin ja tulkkauksen analysoinnin kannalta. Tulkit voivat käyttää arviointilomakettamme esimerkiksi työpaikoilla käytäviin kehityskeskusteluihin ja verrata omia taitojaan saamiimme tuloksiin ja tekemiimme huomioihin. Opinnäytetyömme on johdatus tulkkauksen kehittymisen tutkimiseen, sillä aiempaa tutkimusta aiheesta ei ole.

Tutkielmaamme ja analysointitapojamme voi kehittää ja näin saada lisää tietoa tulkkauksen kehittymisestä.

Kehittymistämme tulkkauksessa voi verrata asiantuntijuuden kehittymiseen. Luvussa 4.2 kerrotaan, kuinka ammattitulkit ja aloittelevat tulkit eroavat toisistaan. Analysoinnin jälkeen huomasimme, että alussa olimme keskittyneet enemmän lähdekieleen kuin tilanteen ja tulkkauksen sujuvuuteen. Vuoden loppua kohden osasimme ottaa myös muita tulkkaukseen liittyviä asioita huomioon. Yhdeksän tulkkauskertaa riitti mielestämme tulkkauksen kehittymisen arviointiin. Myös vuoden ajanjakso, jonka aikana tulkkaukset toteutettiin, oli mielestämme pituudeltaan sopiva. Kehityksemme voi tulkita siten, että olemme vähitellen harjaantumassa ammattitulkeiksi.

Huomasimme, että opinnäytetyön toiminnallisen osuuden ansiosta tulkkina toimiminen ja läsnäolo aidoissa tilanteissa helpottuivat. Opimme analysoimaan tulkkaustamme jo itse tulkkaustilanteessa, minkä lisäksi videoiden analysoiminen auttoi kartoittamaan taitojamme. Mahdollisesti kaikkein merkittävintä oli se, että kehityimme merkityksen välittämisessä kohdekielelle. Tutkielmamme tekeminen on varmasti antanut valmiuksia myös työelämään. Olemme saaneet paljon kokemusta tulkkaukseen valmistautumisesta sekä itse tulkkaustilanteen hoitamisesta ammattimaisesti. Autenttisissa tulkkaustilanteissa toimiminen on auttanut ymmärtämään asioita, joita olemme koulutuksessamme opiskelleet pääasiallisesti teoriassa. Tutkielmassamme korostui hyvän paikan valinnan tärkeys sekä se, että tärkeintä on välittää merkitys kohdekielelle. Tulkin ei välttämättä tarvitse käyttää ainuttakaan puhujan käyttämää sanaa tulkkauksessa, kunhan merkitys säilyy sellaisena kuin puhuja sen on tarkoittanut.

Pohdimme joitain muuttujia, jotka saattoivat vaikuttaa työmme tuloksiin. Tulka-
tuilla kierroksilla kävi yhdeksän tulkkauskerran aikana kaikkiaan kaksi asiakas-
ta. Uskomme, että tulkkauksesta riippuvaisen asiakkaan läsnäolo olisi vaikutta-
nut jokaiseen tulkkauskertaan muuttaen niitä intensiivisemmiksi. Emme esimer-
kiksi kertaakaan pyytäneet opasta hidastamaan tai toistamaan puhettaan. Viit-
tomakielisen asiakkaan ollessa seuraamassa tulkkaustamme, ammattisäännös-

tö olisi edellyttänyt meitä pyytämään oppaalta tarkennusta asioihin. Tulkkausvideota ei ole katsottu natiivin viittomakielisen näkökulmasta, mikä osaltaan myös vaikutti tutkimustuloksiin. Mahdolliset virheet analysoinnissa saattoivat aiheutua siitä, että opiskelijoina tarkastelimme itse tulkkausiamme ilman asiantuntijan näkökulmaa.

Luomamme arviointilomakkeen avulla onnistuimme selvittämään sellaisia tulkkauksen kehittymiseen liittyviä asioita, joita alun perin halusimmekin selvittää. Poikkeuksena kuitenkin olivat asiavirheet, joita ei ollut mahdollista selvittää luomassamme tutkimusasetelmassa. Asiavirheitä ei olisi pitänyt etsiä yksittäisesti suoraan tulkkauksesta, vaan olisi pitänyt keskittyä niiden aiheuttajiin. Esimerkiksi poisjätöt ja viittomavirheet aiheuttivat asiavirheitä, jolloin tekemästämme lomakkeesta ei ollut hyötyä niiden merkitsemiseen.

Päätimme tutkimusongelmamme vasta toiminnallisen osuuden loppuvaiheessa. Jos olisimme valinneet lopullisen näkökulmamme videomateriaalin tarkasteluun jo projektin alkuvaiheessa, olisimme voineet arvioida taitojamme jo sen aikana. Siten olisimme voineet kehittää taitojamme aina ennen seuraavaa tulkkausta. Kuitenkin tapa, jolla toteutimme tutkielmamme, mahdollisti tulkkauksen kehityksen autenttisen tarkastelun. Pystyimme todentamaan, että tulkkaus pitkäkestoisessa projektissa kehittyy ilman, että niitä kehittää tietoisesti.

Tutkielmaa tehdessämme pohdimme oppaiden puhenopecta ja sen vaikutusta tulkkausviiveeseen. Huomasimme, että pidentämällä viivettä saa aikaiseksi enemmän kohdekielisiä tulkkausratkaisuja. Jatkotutkimusaiheeksi ehdotammekin, että viiveen vaikutusta tulkkaukseen tutkittaisiin siitä näkökulmasta, millaisia kohdekielisiä ratkaisuja tulkki pystyy tekemään, kun viivettä ja prosessointiaikaa on enemmän. Emme kenneet luomaan asiavirheille järkevää luokitusta, emmekä siten käsittelemään niitä tuloksissa. Toinen jatkotutkimusaihe olisi tutkia asiavirheitä muun muassa viittomavirheiden ja poisjätöjen kannalta. Valmistelimme tulkkaukset ryhmässä, emmekä tutkineet lainkaan tulkin kehittymistä yksilönä. Myös tätä olisi mahdollista tutkia enemmän. Toimittuamme vuoden tulkkitiiminä huomasimme, että myös tulkkien keskinäinen yhteistyö vaikuttaa olen-

naisesti tulkkauksilanteeseen. Tiimityöskentelyn vaikutusta tulkkauksen laatuun voisikin tutkia jatkossa.

Tulkkauksen kehittymisen tutkiminen on mielenkiintoinen ja laaja-alainen aihe, jota voi tutkia monesta eri näkökulmasta. Tulkin ammatissa toimiminen vaatii jatkuvaa kehittymistä, ja tulkin on kehitettävä itseään ja ammattitaitoaan analysoimalla tulkkaustaan. Opinnäytetyömme osoittaa, että pitkäjänteinen tulkkausten analysointi tuottaa paljon tulosta ja antaa tulkeille runsaasti näkökulmia tulkkauksilanteissa toimimiseen.

LÄHTEET

- von Essen, Pia 2003. Simultaanitulkkaus ja laatu – laatukäsityksen kautta it-searviointiin. Tampereen yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 1.7.1999. Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös 1419/1999/EY. Euroopan kulttuuripääkaupunki - tapahtumaa koskevasta yhteisön toiminnasta vuosina 2005–2019. Viitattu 4.12.2011
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:166:0001:0005:FI:PDF>.
- European Commission i.a. European Capitals of Culture. Viitattu 9.5.2011
http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en.htm.
- Hartela 2010. Turun luovan talouden keskuksessa Logomo. Viitattu 6.12.2011.
http://www.hartela.fi/p132-konepajasta_logomo.html.
- Hotarinen, Olavi 2006. Ammatillinen kasvu ja asiantuntijuus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opinnäyte-työ.
- Huokkola, Maria 2010. Elämyspedagogi, Turun kulttuuriasiainkeskus. Turku. Sähköpostiviesti 17.12. Vastaanottaja Essi Saloniemi. Tuloste tekijän hallussa.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teok- sessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) 2006. Käden kään- teessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.

Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön asiantuntija- ja palveluorganisaatio
i.a. Euroopan kulttuuripääkaupungit, kulttuuripääkaupunkien historia. Viitattu 4.12.2011.

http://www.cimo.fi/ohjelmat/kulttuuri-ohjelma/kulttuuripaakaupunkien_historia

Ketola, Hannu U. 2010. Tulokkaasta tuottavaksi asiantuntijaksi.

Perehdyttäminen kehittämisen välineenä eräissä suomalaisissa tietotalan yrityksissä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Business and Economics 92. Pro gradu -työ.

Kirjonen, Anni & Uttula, Anna 2011. Käännös Tuli on irti! -näyttelyyn – viittomakielinen video saavutettavuuden mahdollistajana. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turun toimipaikka. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Klima, Edward S. & Bellugi, Ursula 1979. The Signs of Language. Cambridge, MA: Harvard University Press.

La Cross, Marjukka Helena 2000. Merkittävät oppimiskokemukset

viittomakielentulkin ammatillisessa kehittämisessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -työ.

Laine, Jenni 2006a. Tulkkaus kahden modaliteetin ja kahden vieraan kielen välillä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) 2006. Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 228–246.

Laine, Jenni 2006b. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkin työn kehittäjänä.

Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) 2006. Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 143–162.

- Lastama, Minna 2009. Tervetuloa kirjastoon – viittomakielinen käännös Turun kaupungin kirjaston esitteestä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turun toimipaikka. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Matkailu kotimaassa i.a. Kulttuurin ja taiteen avulla lisätään myös hyvinvointia. Viitattu 6.12.2011.
http://www.kotimaassa.fi/index.php?article_id=1159&__from_id__=888.
- Nisula, Marjukka 2012. Kuvittele – käytä mielikuvaa. Julkaisusarja F. Katsauksia ja aineistoja 4, 2012. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Paunu, Juha 1994. Opi ymmärtämään viittomakieltä 2. Tilankäyttö – Juttuja. Kuurojen Liitto ry. Viittomakielikeskus. KL Support Oy. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rissanen, Terhi 1990. Viittomakielen perusrakenne. Toinen painos. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja No. 12. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rissanen, Terhi 2000. Suomalaisen viittomakielen lauseoppia. Teoksessa Anja Malm (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 147–167.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkausikäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) 2006. Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 165–179.
- Seppä, Pauliina 2009. Viittomakielen lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turku. Konsekutiivitulkkaus. Luento 11.11.2009.
- Silberstein, Susanna 2011. Kontekstin tuttuuden vaikutus tulkin ammattitaidon kehittymiseen ja tulkkauksen laatuun. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielialan tulkkitoiminnan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

- Sironen, Satu 2012. Viittomakielen lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turku. Fonologiset prosessit. Luento 20.3.2012.
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry. i.a. Viitattu 20.2.2012.
<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto/>
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) 2006. Käden käänneessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Finn Lectura, 128–142.
- Turku 2011a i.a. Kulttuuripääkaupunkiesittely. Viitattu 8.5.2011.
<http://www.turku2011.fi/turku-2011/kulttuuripaakaupunkiesittely>
- Turku 2011b i.a. Saavutettavuus. Viitattu 8.5.2011.
<http://www.turku2011.fi/saavutettavuus>
- Turku 2011c i.a. Turku 2011 -säätio. Viitattu 8.5.2011.
www.turku2011.fi/2011-saatio
- Turku 2011d i.a. Viittomakieliset käännökset näyttelyn teksteistä. Viitattu 18.3.2012. <http://www.turku2011.fi/tuli-irti/viittomakielisille>
- Varsio, Karoliina 2009. Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia. Johdatus käännteoriaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol 2006. Tolkning på olika nivåer av professionalitet. Vaasan yliopisto. Väitöskirja.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol 2008. Oikeat toimeksiannot tulkkausopetuksessa. Toim. Kalle Konttinen, Minna Kumpulainen & Tuija Luokkakallio. MikaEL, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 2/2008. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Opettajien ja tutkijoiden jaosto.

LIITE 2: Tulkkauksen arviointilomake

	Maaliskuu	Huhti- kuu	Touko- kuu	Kesäkuu	Elokuu	Syyskuu	Lokakuu	Marraskuu	Joulukuu
Viittoma- ja asiavirheet									
Merkityssisäl- lön välittymi- nen									
Poisjätöt									
Viittomakieli- syys									
Ilmeet									
Paikantaminen / Visuaalisuus									
Tuen vastaan- ottaminen									
Paikan valinta									
Puhujan vaiku- tus tulkkauk- seen									

(Mäkiranta, Mäntylä & Saloniemi 2012.)

LIITE 3: Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkirekisterikokeen itsearviointilomake

Tulkkauksen arvioinnin kohteita / osa-alueita ja itsearvioinnissa huomioitavia asioita:

Pääasian ja sisällön välittyminen	Resurssien jakokyky
Asiavirheet tulkkeessa	Tulkkeen rytmitys ja tauotus
Tulkkauksen sujuvuus	Kyky olla tilanteessa läsnä
Tulkkauksen luotettavuus	
Tulkkeen ymmärrettävyys	Poisjätöt, lisäykset
Tulkkaukseen valmistautuminen	Yleistäminen, yksinkertaistaminen
Tulkkaus edistää kommunikaatiota	Korvauksien käyttö
Tulkin keskittyminen olennaiseen	Uudelleen muotoilu
Tulkkeen kokonaisuus ja sidosteisuus	Ennakointi
Tulkin kyky käyttää kielellisiä korvaavuuksia	Katsekontakti
Sanaston ja terminologian hallinta	Maneerit (esim. äänneet, liikkeet)
Kyky hallita tilanne- ja kultt. erojen asettamia vaatimuksia	Viittomisen / puhumisen selkeys ja eloisuus
Tulkkauksen luontevuus	
Tulkkeen rekisteri ja tyyli	Tilannetaju
Tulkin olemuksellinen ja kielellinen selkeys	Ongelmanratkaisukyky
	Vuorovaikutustaidot
Tulkin muisti	Tulkin rooli
Itsensä korjaamisen taito (korjaustekniikkataito / kyky)	Tulkin etiikka
Substanssin hallinta	Tulkin toiminta (esim. katse, ”puheenvuorojen jako”, ...)
Tarpeettoman toiston esiintyminen tulkkauksessa	Tulkin käyttäytyminen

Tulkkeen kielellinen ”puhtaus” (interferenssin määrä)	Sormittaminen ja numerot (selkeys, nopeus, vast.otto)
Tulkin puheen sujuvuus	Osoitukset
Suomen kielen elementtien hallinta	Mimiikka
Äänen laatu	Katse (kieliopillisena elementtinä ja kontaktina)
Ääntäminen / artikulointi	Idiomit
Hengitystekniikka	Polysynteettiset viittomat (klassifikaattorit)
Viittomakielen elementtien hallinta	Johdokset (tekijä, kieltä, ...)
Tulkkeen kielellinen ”puhtaus”	Retoriset kysymykset
Tilankäyttö ja paikantaminen	Huulion käyttö
Roolinvaihto	Ei-manuaalisten elementtien käyttö
Visuaalisuus	Ylimääräiset / väärät viittomat
	Viittomavalintojen sopivuus

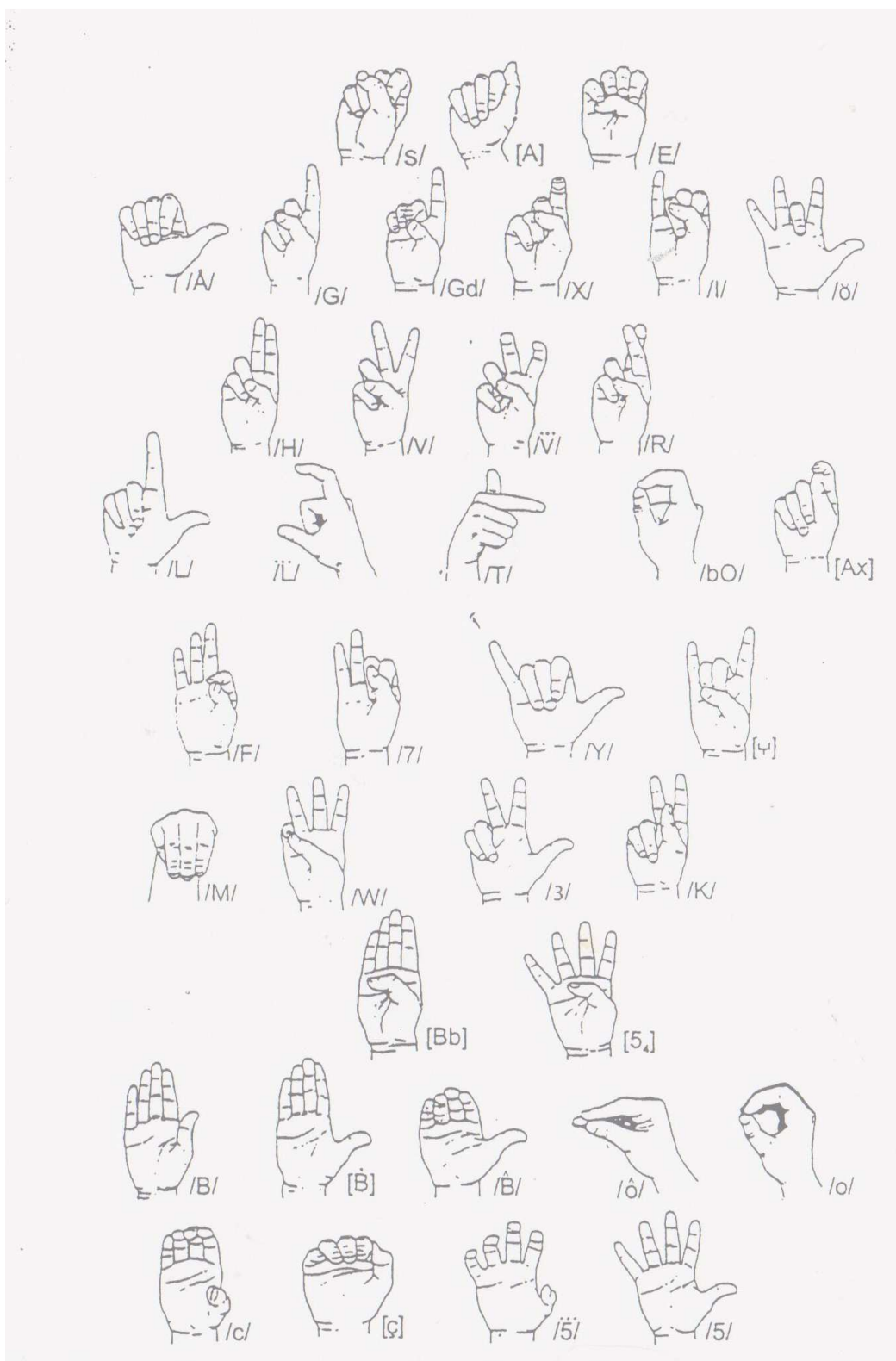
(Arviointilomake, Diakonia-ammattikorkeakoulu.)

LIITE 4: Pia von Essenin itsearviointilomake

	Päivämäärä ja tehtävä	1	2	3	4	5	Huomioita	Tilanteista	Yleistä
Luontevaa / epäluontevaa	väkinäistä, yllytävää väärä rekisteri ei vakuuttavaa ylimääräisiä ääninähtäviä								
Äänen laatu	kärisevä ääni korkeaa ylärekisteriä jännittyneisyys liian hidasta / nopeaa								
Kielitaito	ei ymmärrä käytettyjä termejä ei pysty tuottamaan kohdekielisiä sanoja / termejä toistoa vaikeuksia ääntämisessä vaikeuksia murteen ymmärtämisessä								
Tulkauksen sisältö	puuttuu yksityiskohtia, esim. termejä puuttuu laajoja osia "improvisaatiota" väärä tekstirekisteri puutteellinen kulttuuri- ja yleistietopohja								
Rakenne	keskeneräiset lauseet anakoluuhteja sanojen virhemuodosteita ja kielenlipsahduksia								
Tulkki vs. puhuja	tylleroja (esim. flegmaattinen vs. energinen) nopeusero ei-kielilisten elementtien tulkkaukset (esim. viittaukset tekstiin/diakuvuihin, eleet)								
Tulkin olotila	väsänyt nälkäinen kyläinen erityisen vahva tunnetila (hyvä/huono)								
Yleisön reaktiot	viittauksia liittyen yleisön kysymyksiin/toimien suoria viittauksia tulkkaukseen liittyen kuulijoiden lukumäärä ja sen muutokset yms.								
Valmistautuminen	käytetty aika materiaalin saaminen materiaalin kerääminen								
Asiakaskontaktit	yhteyshenkilö paikalla, tilanvetäjä asiakkaan kontakti tulkkiin tulkin kontakti asiakkaaseen								
Tilanne	kaikkien osapuolten roolien selkeys tulkkausvälineet työskentelyn olosuhteet yhteistyö parin ja tiimin kesken kokonaisuudessaan								

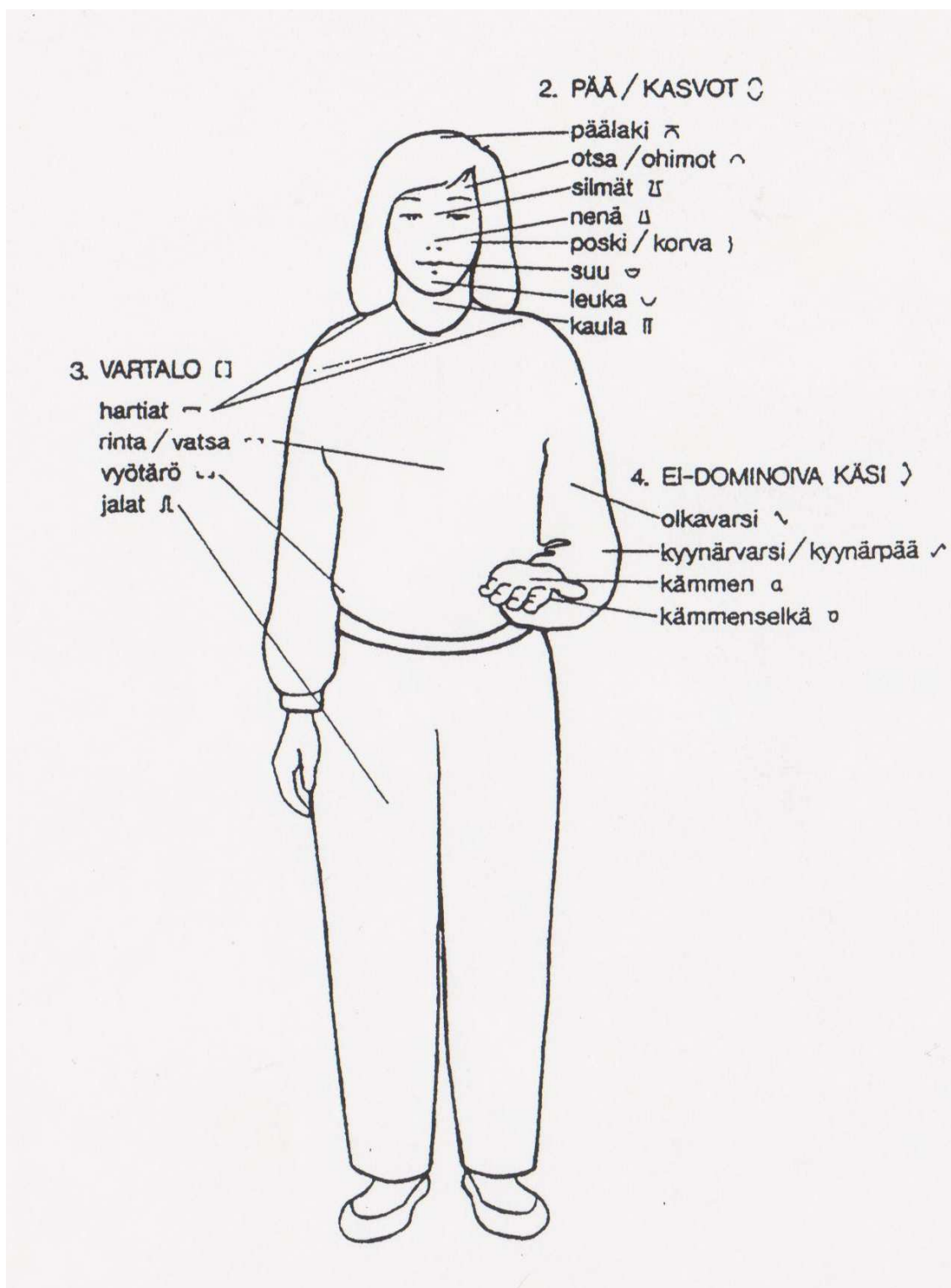
(von Essen 2004.)

LIITE 5: Suomalaisen viittomakielen käsimuodot ja niiden symbolit

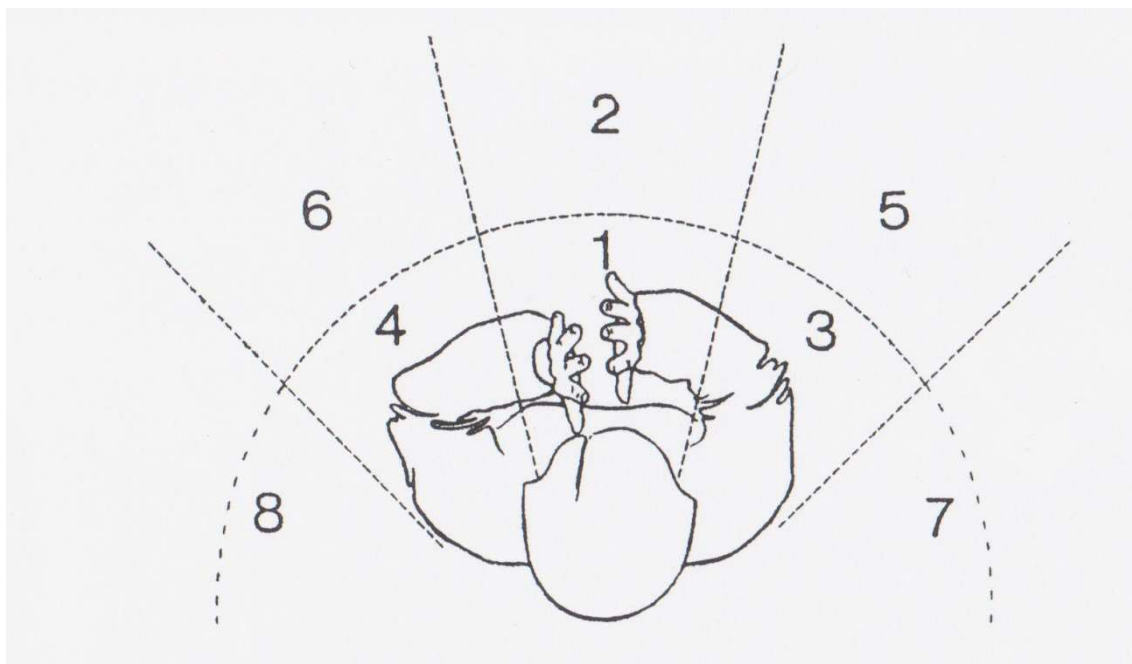
(Rissanen 1990, 68–69.)

LIITE 6: Keholla olevat paikat suomalaisessa viittomakielessä

(Rissanen 1990, 72.)

LIITE 7: Viittomatilan paikat

(Rissanen 1990, 18.)